

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Pirmsskolas un sākumskolas skolotāja programma

TERĒZA KALNIŅA

Pirmsskolas vecuma bērnu saskarsme ar mobingu

Bakalaura darbs

Darba vadītāja

Dr. psych. Guna Svence

RĪGA 2022

Anotācija

Bakalaura darbu izstrādāja LU PPMF studente Terēza Kalniņa, darba vadītāja ir Dr.psych. Guna Svence. Darbs sastāv no 51 lappuses, 14 attēliem, 36 literatūras avota un 2 pielikumiem. Bakalaura darba teorētiskā daļā un pētījums tika veikts par **pirmsskolas vecuma bērnu saskarsmi ar mobingu** pirmsskolas izglītības iestādēs. Darba mērķis bija noskaidrot vai mobings pastāv pirmsskolas izglītības iestādēs, kādā veidā tas pastāv un cik ļoti pedagogi savā pedagoģiskajā pieredzē ir ar to saskārušies, kā arī kādas metodes un programmas pielieto mobinga mazināšanai/novēršanai. Teorētiskās daļas analīze bija par bērnu attīstību un ietekmi tam, ka veidojas mobings, iespējamajiem preventīvajiem pasākumiem pirmsskolā, lai novērstu mobingu. Pētījums atspoguļo to, ka mobings pastāv pirmsskolas vecuma bērnu vidū un pētījuma rezultāti atspoguļo pedagogu izpratni par to, bet vēlmi padziļinātāk izprast mobingu un tā novēršanas paņēmienus. Pētījums ļāva noskaidrot, ka sociālās problēmrisināšanas prasmes ir nepieciešams attīstīt un kādas metodes var izmantot, lai novērstu mobingu.

Atslēgvārdi – mobings, bērna attīstība, vienaudži, preventīvie pasākumi un metodes

Abstract

Preschool old children's connection with bullying bachelor's thesis was developed by KalniņaT., supervised by Dr. psych. Guna Svence. The thesis consists of 51 pages, 14 figures, 36 literature references, and 2 attachments. In Latvian. The aim of the thesis is to find out if there is a presence of bullying in preschool and what it looks like, how often it appears in preschool, and what methods and programs are in use to reduce bullying. The thesis theoretical part is about preschool children's development and its impact on bullying and what preventive measures are in place. The research shows that bullying is present in preschool and research results show preschool teachers' understanding of bullying and their willingness to deeper understand the effectiveness of preventive programs .

Keywords: Bullying, peers, preventive measures and programs, children's development.

Saturs

Ievads.....	5
1.Mobings un tā veidi.....	7
1.1.Mobinga veidi.....	8
1.2.Mobinga sekas.....	11
2.Mobinga pastāvēšana pirmsskolā.....	13
2.1.Bērna attīstība un vienaudžu attiecības.....	14
2.2.Mobinga varmāks.....	19
2.3.Mobinga upuris.....	20
2.4.Mobinga veidošanās iemesli.....	21
2.5.Dzimuma ietekme uz mobingu.....	22
2.6.Iekļaujošā izglītība.....	22
2.7.Pasaules notikumu ietekme uz mobingu.....	23
3.Antimobinga pasākumi.....	26
4.Pētījums par saskarsmi ar mobingu pirmsskolas vecuma bērniem.....	30
4.1.Pētījuma metodoloģija.....	30
4.2.Iegūto pētījuma rezultātu apkopojums un analīze.....	31
Secinājumi un priekšlikumi.....	42
Secinājumi.....	42
Priekšlikumi.....	44
Terminu skaidrojumi.....	45
Literatūras saraksts.....	47
Pielikums.....	51

Ievads

Mobings vienmēr ir bijis civilizācijas viena no sastāvdaļām, tā kā tas ir bijis gan seno cilvēku dzīvē, tā arī tas ir mūsdienās. Senajām civilizācijām mobings kalpoja kā izdzīvošanas stratēģija. Kopš cilvēka pastāvēšanas sākuma, lai cilvēks būtu nodrošināts ar ierobežotiem Zemes dabas resursiem, izdzīvošana ir saistīta ar konkurences sajūtu. Mūsdienās mobings arī ir sava veida izdzīvošanas līdzeklis, piemēram, lai iegūtu pirmo vietu vai labākus nosacījumus, izplata sliktas baumas par konkurentu (Donegan 2012). Visbiežāk gan mēs ar šo izdzīvošanas līdzekli saskaramies skolās, pusaudžu vidū, bet lēnām tiek pievērsta uzmanība arī pirmsskolām. Diemžēl arī pirmsskolās pastāv mobings, bet par to netiek runāts sabiedrībā, tas netiek piefiksēts un attiecīgi to nespēj nenovērst laicīgi. Visbiežāk bērni, kuri jau pirmsskolas vecumā kļuvuši par varmāku, veidojot pret kādu mobingu, pēc tam arī skolā turpina to darīt. Tas ir tikai un vienīgi tāpēc, ka agrāk tam netika pievērsta uzmanība. Bieži vien mums liekas, ka pirmsskolās mobings nav, jo tādas lietas kā mantu atņemšana, ar kādu nedraudzēšanās liekas savā veidā normāli. Pedagoģi vai nu nepievērš pietiekami uzmanību, vai vispār neievēro tādas darbības.

Arī pedagoģija ir pastāvējusi jau no pašiem civilizācijas pirmsākumiem. Pedagoģiskie procesi visdažādākajos veidos ir palīdzējuši cilvēkiem izdzīvot, jo vecie apmācīja jaunos, lai tie spētu izdzīvot. Audzināšanas mācība sākās ap 17.gadsimtu. Bija radušās un izveidojušās zināmas izpratnes, vadoties no tām bērnus sāka novērot un uztvert kā atšķirīgus no pieaugušajiem. Pamazām veidojās izpratne par bērna individualitāti un sakarību starp bērnību un personības attīstību noteicošajiem faktoriem. (Adlers 2001) Tomēr bērni nesaņēma nekādu pedagoģisko uzmanību. Tikai ar 20.gadsimtu Eiropā bērnību sāka uztvert par laika posmu, kad bērniem ir jāspēlējas un jānododas noteiktai apmācībai. Pamazām pedagoģija kļuva par zinātnes pētīšanas objektu, un šis process turpinās arī mūsdienās. Attiecīgi tajā brīdī, kad izglītība palika obligāta sākās arī iebiedēšanas problēmas skolās vienaudžu starpā. Ap 20.gs. 70. gadiem zinātnieki un psihologi sāka pētīt mobingu skolās, izveidojot arī pirmās atbalsta programmas, lai mazinātu mobinga izplatību un tā sekas. (Ūdris 2022)

Mobings mūsdienās ir kļuvis par globālu problēmu, tāpēc pētnieki un zinātnieki uzskata, ka ir jāveic globāli preventīvie pasākumi, jo mobingam ir daudz blakusparādības, kuras spēj stipri ietekmēt sabiedrību. Jebkurš mobingā iesaistītais cieš dažādās jomās, tostarp attīstībā, izglītībā, veselībā u.c. (Richardson & Fen Hui 2018)

Pēdējo gadu laikā rodas intensīvas bažas par mobingu, kas veidojas pirmsskolas vecuma bērnu, skolēnu un pusaudžu vidū. Mobings skolā ir tieši saistīta ar cilvēkiem raksturīgo

nepieciešamību pēc izdzīvošanas, vienlaikus esot cilvēka īpašību uzvedība un cilvēka dabas elements. Jēdziens “iebidēšana skolā jeb mobings skolā” ir dominējis visā pasaulē. Sākotnēji mobings tika izmantots kā agresīvas uzvedības apzīmējums starp studentiem. Tomēr mūsdienās šis termins ir saistīts ar vardarbību un likumpārkāpumiem skolā (Artinopoulou 2002).

Pētījuma objekts – Vienaudžu savstarpējās attiecības pirmsskolas izglītības iestādē

Pētījuma priekšmets - Mobings pirmsskolas vecuma bērnu vidū

Pētījuma mērķis – Teorētiski un praktiski noskaidrot mobinga pastāvēšanu pirmsskolas izglītības iestādēs un mobinga mazināšanai derīgus preventīvos pasākumus.

Pētījuma jautājums – Kādi antimobinga pasākumi palīdz mazināt mobingu pirmsskolas vecuma bērnu vidū?

Pētījuma uzdevumi:

1. IZanalizēt pieejamo teoriju par mobingu un tā pastāvēšanu pirmsskolā;
2. Izveidot aptauju, ar mērķi noskaidrot pedagogu zināšanas par mobingu un tā risināšanas iespējām;
3. Aptaujāt pirmsskolas izglītības iestāžu pedagogus;
4. Apkopot un izanalizēt pētījuma rezultātus;
5. Secināt vai mobings pastāv pirmsskolas vecuma bērnu vidū un kādus preventīvos paņēmienus iesaka pedagogi;
6. Izveidot priekšlikumus, kas palīdzētu mazināt mobinga veidošanos pirmsskolā.

Pētīšanas un pētījuma datu apstrādes metodes:

1. Teorētiskā daļa – analizēt pieejamo psiholoģisko un pedagoģisko literatūru par mobingu un tā pastāvēšanu pirmsskolā;
2. Empīriskā daļa – pedagogu anketēšana un iegūto datu matemātiskā apstrāde un analīze.

Pētījuma bāze – Pirmsskolas izglītības pedagogi.

Pētījuma norises laiks un posmi – Pētījums tika veikts no 2022.gada 07.marta līdz 22.aprīlim.

1. Mobings un tā veidi

Mobinga tieša definīcija ir iebiedēt, “indēt” kādu ar vārdiem vai uzbrukt grupā. Tas ir vārds, kas aizgūts no angļu valodas vārda *bullying* jeb *to mob* (Centrs Dardedze 2015). Tas, kurš veido mobingu ir varmāks un tas, kurš cieš no tā ir upuris. Mobings ir ilgstoša darbība pret vienu vai vairākām personām ar mērķi nodarīt psiholoģisku vai fizisku kaitējumu (piemēram, iebiedēt, pazemot, ignorēt, diskriminēt) pret mobinga upura gribu (Ūdris 2022). Šis vārds tiek izmantots jau kopš 1530.gada, tajā laikā tā nozīme bija nobiedēt kādu, kurš ir vājāks (Giannarakis, Tzavelas, and Cheitsika 2015). Mobings parasti norisinās vienaudžu starpā, vēl to mēdz dēvē par vienaudžu savstarpējo vardarbību (Ūdris 2022). Mobings ir psiholoģiskā vardarbība jeb terors, un pastāv divu veidu psiholoģiskie terori – mobings un bosings, galvenā atšķirība ir, ka mobings pastāv starp vienaudžiem, piemēram, starp grupas bērniem un bosings ir vērsts no augstāk stāvoša uz zemāk stāvošu cilvēku, piemēram, starp darba devēju un darbinieku.

Mobings ir agresīva uzvedība, kas citiem nodara:

- tiešu kaitējumu ar fiziskiem uzbrukumiem, ietver sevī verbālo un fizisko mobingu;
- netiešu kaitējumu, traucējot vai apdraudot draudzību vai iekļaušanu grupā, ietver sevī sociālo un kibermobingu.(Centrs Dardedze 2015)

Termins agresija attiecas uz dažādiem uzvedības veidiem, kuri var novest līdz fiziskam vai psiholoģiskam ievainojumam sev, citiem vai kādam objektam. Agresija ir viens no emociju veidiem. Katram no mums var pienākt brīdis, kad esam agresīvi, bet tas ir normāli. Bet, ja agresija kļūst nevaldoša vai ekstrēma, tad tas liecina par kaut kādiem veselības traucējumiem.(Cherry 2021)

Mobings no agresijas jeb konflikta atšķiras ar to, ka agresija ir vienreizēja un nesistemātiska, turpretim mobings visbiežāk ir sistemātiski un ilgstoši. Mobings parasti ir vērsts pret kādu vai kādiem (vienaudžiem), ar mērķi viņiem/viņam parādīt varu un pazemot. Agresija var pāriet mobingā, piemēram, bērns “A” izjūt emociju uzplūdumu par to, ka bērns “B” sēž viņa krēslā, bērns “A” izpaužoties agresīvi panāk bērna “B” pakļaušanos un apjēdz savas rīcības ieguvumu. Tāpēc ir svarīga pedagoga iejaukšanās, lai situācija tiktu veiksmīgi atrisināta. (Centrs Dardedze 2015)

Mobings var parādīties jau pirmsskolā. Pirmsskolā tas var ietvert ķircināšanu, nespēlēšanos ar kādu konkrētu bērnu, fizisku agresivitāti un ļaunu lietu pateikšanu (apsaukšanās). Pirmsskolas vecuma bērni var darīt pāri citiem, lai pievērstu sev uzmanību, parādītu varu (izrādītos) vai dabūtu to, ko viņi grib (rotaļlietas, apģērbus u.c.). Varmāks var arī darīt pāri, jo ir dusmīgs, greizsirdīgs, apbēdināts vai viņam ir garlaicīgi. Kā arī pirmsskolas vecuma bērni, kuri pret kādu vērš mobingu,

paši var ciest no mobings vai cita veida vardarbības, tai skaitā no pieaugušā. Pirmsskolā bērni iemācās arī to, ka viņi var kādu izslēgt/izolēt no grupas, draugu loka. Tās var būt parastas lietas, kā: “Es ar viņu nedraudzēšos, viņš nesēdēs man blakus, u.c.”. (Centrs Dardedze 2015)

Mobings ir komplekss fenomens, vēl gan nav atklāta vienota teorija par to, kādi ir galvenie faktori vai apstākļi, kāpēc tiek izraisīts mobings pret kādu cilvēku. Iesaistīšanos kāda iebiedēšanā gan var ietekmēt cilvēka uzskati par vardarbību vai konkrēts sabiedrības modelis, kā arī vecāku vai draugu uzvedība, apstākļi skolā un ģimenē. Pētījumi liecina, ka mobingā vairāk iesaistās zēni, nevis meitenes. Un tieši zēni vairāk pielieto fizisko mobingu, meitenes turpretīm izvēlās sociālo. (Ūdris 2022)

Līdzīgs termins mobingam ir bosings – tas ir tieši tāpat kā mobings, tikai mērķtiecīgos psiholoģiskos uzbrukumus veica augstāk stāvošais, piemēram, darba devējs pret darbinieku; vecāks pret bērnu; pedagogs vai pedagoga palīgs pret bērnu; lielāks bērns pret mazāku bērnu (gan vecuma ziņā, gan auguma). Biežāk gan šis termins tiek lietots darba vietās, kad augstāk stāvošs cilvēks amatā terorizē, iebiedē zemāk esošu cilvēku amatā. Darba vietā bosings izpaužas šādi – kritizē tavu darbu; kontrolē visu ko tu dari; neiecietība; pazemo, ka tev nekas nesanāk; profesionālo iemaņu nicināšana un pat draudi. Bosinga mērķis ir panākt upura atrašanos darbā par neciešamu un negribētu. Bosinga gadījumos Latvijā upuru vienīgais risinājums un palīgs ir *Darba likums*, kurš nosaka to, ka jebkuram darbiniekam ir tiesības, savas aizskartās tiesības un intereses, aizsardzībai sniegt sūdzību par darba devēju. (Pastare 2020)

Izpētot UNICEF un Oksfordas universitātes veidoto pētījumu 2016.gadā par mobinga globālo esamību (Sk. pielikumā nr.1). Var aplūkot globālo pasaules karti, kur ir attēlotas mobinga riska valstis, no gaiši pelēkās (zems riska līmenis) krāsas līdz melnajai (augsts riska līmenis), baltajā krāsā ir valstis, kuras nav sniegušas datus par sevi. Pēc attēla varam secināt, ka lielāks risks ir rietumu puslodei un zemāks austrumu puslodei. Eiropā ar augstu mobinga risku mēs varam novērot septiņas valstis – Latvija, Beļģija, Šveice, Austrija, Rumānija, Turcija un Portugāle. Turpretīm reģioni, kuri ir baltajā krāsā iekrāsoti ir Centrālais un Rietumāfrikas, kā arī Dienvidāzija un neliela daļa no Centrālās un Austrumeiropas, varam secināt to, ka šie reģioni nav vēlējušies atklāt patiesību par viņu mobinga situāciju valstī. (Ričardsons & Fens Hius 2018)

1.1.Mobinga veidi

Pasaulē kādreiz pastāvēja tikai trīs mobinga veidi – verbālais, fiziskais un sociālais mobings, bet mūsdienās, kad tehnoloģijas attīstās ļoti ātri, ir parādījies jauns mobinga veids – kibermobings. Kibermobings tiek īstenots caur sociālajiem tīkliem, mājaslapām u.c. Jaunākie

pētījumi liecina par to, ka kibermobinga veidošanās jauniešu vidū strauji pieaug, pamatojums tam ir komunikācijas un ikdienas hobiju/paradumu maiņa (viss notiek internetā). (Ūdris 2022)

Tiešie mobinga veidi ietver tiešu konfrontāciju ar personu un var ietvert grūstīšanu, sišanu, apsūkšanu un ņirgāšanos;

- **Verbālais mobings** ir jebkura veida saziņa, kas nodara kaitējumu otram. Verbālais mobings galvenokārt ietver apvainojumus, ņirgāšanos, apsūkšanos un cita veida verbālu vardarbību. Mūsdienās tas bieži notiek arī caur sociālajiem medijiem. Verbālais mobings attiecas ne tikai uz bērniem, kas atrodas izglītības iestādēs, bet arī pieaugušie bieži vien ir vieni no ļaunākajiem likumpārkāpējiem, kas izdara ļaunu verbālo mobingu. Verbālais mobings, neatkarīgi no varmāka un upura vecuma, var sākties pietiekami nekaitīgi – kā ķircināšana vai viegls apvainojums. Taču tas var ātri pāraugt verbālā vardarbībā, kas upurim nodara nopietnu kaitējumu. Tas bieži vien pāriet arī fiziskajā mobingā. Lai gan nav iespējams apturēt katru ķircināšanas vai rotaļu laukuma ņirgāšanās gadījumu, jāatzīst, ka pedagogs ir līdzatbildīgs gan pret verbālā mobinga upuri, gan varmāku. Verbālajiem varmākiem var būt nepieciešams tikpat liels emocionāls atbalsts no draudzīgiem pieaugušajiem, kā viņu upuriem. Bērni, kas vērs mobingu pret kādu citu, bieži vien paši ir cietuši vai ciešs no mobinga. Verbālajam mobingam bērnībā, var būt ilgstošas sekas, kas izraisa zemu pašvērtējumu un sliktu paštēlu. Verbālais mobings var ietekmēt cilvēka dzīvi gadiem ilgi, viņu pārliecība tiek sagrauta un pašcieņa pret sevi principā pazūd. Bērns, kurš tiek mutiski iebiedēts, bieži vien uzskatīs sevi par nevērtīgu, bezjēdzīgu, stulbu un nožēlojamu cilvēku. Verbālais mobings ar tā apvainojumiem un ķircināšanu atņem bērnam pašcieņas sajūtu. Viņi zaudē varas sajūtu pār savu dzīvi. Viņi sāk ticēt apvainojumiem un uzskata sevi par kaut ko mazāku nekā tas ir patiesībā. Kad mobings nāk no ģimenes vai viņu tuvāko draugu loka, bērns var justies tā, it kā viņam nav izejas no šīs situācijas, un nav pie kā vērsties pēc palīdzības. Ikdienu kļūst tumša un pasaule kļūst par aukstu, nedraudzīgu vietu, kas piepildīta ar briesmīgiem un nerimstošiem uzbrukumiem. Bērns vairs neko nevēlas darīt, nevēlas apmeklēt izglītības iestādi vai pulciņus. (Positive Action 2020)
- **Fiziskais mobings** ir kaitējuma nodarīšana personai vai īpašumam (grūstīšana, sišana, paklupšana, personas mantas bojāšana). Fiziskais mobings ir fizisku darbību izmantošana, lai iebiedētu un kontrolētu upuri. Upuris nevēlas saņemt fizisku vardarbību, jo tā var radīt kaitējumu viņa ķermenim vai mantai. Šāda uzvedība vairāk ir izplatīta pirmsskolā nekā skolā.

Fiziskais mobings no rupjām darbībām atšķiras šādos veidos:

- **Spēku nelīdzsvarotība** — mobinga upuris parasti ir neaizsargāts, jo varmāks izvēlas upurus, kuri ir vājāki vai mazākumā. Tas var būt fizisks — varmāks var būt spēcīgāks vai viņam var būt “mobinga atbalstītāji” vai arī tas varētu būt intelektuāls, piemēram, pret bērniem ar mācīšanās atšķirībām veido mobingu.
- **Atkārtota uzvedība** — fiziskais mobings ir pastāvīga un ierasta parādība, nevis vienreizēja darbība.
- **Apzinātas darbības** — varmāka veic vardarbību ar nolūku kaitēt otram bērnam.

Mobinga upuri var arī izvairīties no daļības nodarbībās, baidoties pievērst sev lieku uzmanību un tikt vēl vairāk iebiedētam. Tas rada lielāku iespējamību, ka mobinga upura sekmes pasliktināsies, un tas, turpretīm, palielina vēl lielāku vēlmi varmākam turpināt mobingu. Tāpat kā visi mobinga veidi, arī fiziskais mobings var izraisīt emocionālu stresu. Tādējādi upuri jūtas bezspēcīgi un ikdienā mazāk domā par sevi. Tas liek viņiem izjust kauna, izolācijas un izmisuma sajūtas. Bērns var zaudēt interesi par spēlēm vai aktivitātēm, kuras viņam iepriekš patika, un var iesaistīties kaitīgos ieradumos, piemēram, darot sev pāri un nošķir sevi no apkārtējiem. Šīs darbības izraisa vairāk negatīvu sajūtu un domu, radot pašnīcinošu ciklu. Cietušajiem ar esošu depresiju un trauksmi, iebiedēšana var pasliktināt šos apstākļus. Papildus fiziskajiem ievainojumiem, ko upuri var gūt no uzbrukumiem, viņiem var rasties arī veselības problēmas, piemēram, somatizācija. Somatizācija ietver fiziskus simptomus, ko izraisa psiholoģiski vai emocionāli faktori, piemēram, bērns var sūdzēties par galvassāpēm, ķermeņa sāpēm vai nogurumu. (Positive Action 2021)

Netiešie mobinga veidi ir smalkāka un slēptāka darbība, piemēram, sociālā izolācija, baumu izplatīšana vai atstumtība;

- **Sociālais mobings** ir kaitējums kāda cilvēka pašcieņai (izplata baumas, apzināti izslēdz no konkrētas biedru grupas). Tiek pielietoti dažādi līdzekļi, lai slikti ietekmētu personas sociālo reputāciju un attiecības ar citiem cilvēkiem.

Sociālais mobings klātienē izskatās šādi:

- Fiziska vardarbība, kuras mērķis ir publiski apkaunot, piemēram, kādu klupināt pusdienu rindā;
- Verbāla vardarbība, piemēram, citu mudināšana apsaukāties vai pateikt bērnam, ka viņš nav gaidīts grupā;

- Pasīva fiziska uzvedība, piemēram, cita bērna ignorēšana vai novēršanās no viņa;
- Pasīva verbāla uzvedība, piemēram, liekot citiem ignorēt/izslēgt kādu no grupas vai izplatīt nepatīkamas baumas.

Sociālajam mobingam ir liela negatīva ietekme uz upura garīgo veselību. Tas sevī ietver:

- Vientulību;
 - Depresiju;
 - Sociālo trauksmi un tās traucējumus;
 - Izvairīšanos no cilvēkiem;
 - Uzvedības problēmas, piemēram, nespēja atdekvāti izrādīt emocijas, nespēja komunicēt;
 - Fiziskās veselības problēmas, piemēram, galvassāpes, vēdersāpes, ēšanas un miega traucējumi, u.c. (Positive Action 2021)
- **Kibermobings** ir tas pats sociālais mobings, tikai tiek ietverta tehnoloģiju izmantošana.

Tiek izmantots internets, lai izsmietu vai iebiedētu citu personu:

- Publicējot nievājošus komentārus;
- Publicējot apkaunojošas fotogrāfijas;
- Izplatot baumas par personu;
- Pierunājot citus izslēgt konkrēto cilvēku no draugu loka sociālajos tīklos.

Atšķirībā no citām mobinga formām, cilvēkiem, kuri cieš no kibermobinga, ir grūtāk no tā izvairīties, jo sociālie tīkli un tiešsaiste mūsdienās ir visur. Šis mobinga veids gan vairāk ir sastopams pusaudžu starpā, jo tomēr pirmsskolas vecuma bērniem nav tādas pieejas internetam. Un mūsdienās šis ir visizplatītākais mobinga veids skolas vecuma bērnu vidū, jo jaunieši daudz laika pavada sociālajos tīklos un viņiem šī interneta dzīve ir svarīga (Positive Action 2021).

Jebkuram no mobinga veidiem vienmēr pēc tam ir sekas, tās var būt gan īstermiņā, gan ilgtermiņā. Sekas ko atstāj mobings var atstāt iespaidu uz bērna attīstību, personības veidošanos un kopumā uz visu pasaules uztveri.

1.2.Mobinga sekas

Mobinga sekas uz veselību paliek ne tikai mobinga upurim, bet arī mobinga raisītājam. Tie, kas aizvaino citus, var saskarties ar nopietnām uzvedības problēmām. Viņiem ir lielāks risks vēlāk kļūt atkarīgiem no kaitīgām vielām un iesaistīties vardarbīgā uzvedībā, piemēram, zādzībās un vandālismā. Salīdzinājumā ar bērniem un pusaudžiem, kuri ir bijuši tikai upuri, iebiedētāji, kuri

paši ir bijuši upuri, visbiežāk saskaras ar nopietnu negatīvu ietekmi uz viņu garīgo veselību, šīs sekas var palikt līdz pat pieaugušam vecumam un ietver arī pašnāvības tendences. Varmākam var būt arī sliktas sociālās prasmes un augsts agresijas līmenis. (ASV Department of Health & Human Services, n.d.)

Sekas, galvenokārt, ir psiholoģiskas un emocionālas problēmas, bet ne retāk arī fiziski miesas bojājumi, traumas. Pētījumi ir atklājuši, ka bērni var ciest no trīs veidu sekām:

1. **Psiholoģiskās jeb sociālās un emocionālās sekas** sevī ietver depresiju, trauksmi, zemu pašvērtējumu, grūtības iegūt draugus un tos noturēt, uzvedību, kas kaitē pašam sev, alkohola un narkotiku lietošana, agresiju, iesaistīšanos noziedzībā, kā arī garīgās veselības problēmas un domas par pašnāvību;
2. **Fiziskās sekas** sevī ietver miesas bojājumus, traumas, miega traucējumus, sāpes vēderā, galvassāpes, problēmas ar sirdi, galvas reiboņi, urinēšana gultā, pastiprinātu stresa hormonu līmeni organismā, kas veicina hroniskas sāpes un somatizāciju;
3. **Akadēmiskās sekas** sevī ietver mācību rezultātus pazemināšanos, mācību vielas apgūšanas un atcerēšanās grūtības, mācību iestādes neapmeklēšanu, jo bail no mobinga. (Gordone 2021)

Kopumā par pirmsskolas vecuma bērnu mobinga sekām ir veikti ļoti maz pētījumu, salīdzinot ar veiktajiem pētījumiem par skolas vecuma bērniem, kas parādītu mobinga sekas uz bērniem - upuriem, varmākiem un apkārt iesaistītajiem. Bet pāris pētījumi ir atklājuši to, ka mobinga liecinieki izjūt nedrošību un trauksmi, jo baidās no tā, ka paši var piedzīvot mobingu un kļūt par tā upuri. (Humphrey 2013)

Pirmsskolā visbiežāk pastāv divi mobinga veidi – verbālais un fiziskais, lai kontrolētu kaut ko vai parādītu savu varu pār kādu, piemēram, teritorijas kontrole vai savu vajadzību apmierināšanai. Tas ir tāpēc, ka pirmsskolas vecuma bērniem vēl var nebūt pietiekamas sociālās prasmes, lai iebiedētu slēptāk.

Bet galvenais, kas ir jāatceras saistībā ar šo tēmu – sekas ir jebkuram mobinga veidam. Tāpēc pieaugušo, gan pedagogu, gan vecāku, uzdevums ir pamanīt un saskatīt bērna uzvedībā izmaiņas, visādos citos paradumos būs redzamas izmaiņas, ja bērns cietīs no mobinga. Pētījumi liecina, ka mobinga sekas saglabājas līdz pat pieaugušam vecumam. Viens no šādiem pētījumiem noskaidrojās, ka vienaudžu mobinga sekas vairāk var ietekmēt garīgo veselību pieauguša cilvēka vecumā, nekā tajā vecumā, kad piedzīvots mobings.

2. Mobinga pastāvēšana pirmsskolā

Kā jau iepriekš tika minēts, mobings ir sastopams ne tikai skolas, bet arī pirmsskolās un mūsdienās beidzot tam pievērš arī pastiprināti uzmanību. Tiek izpētītas pirmsskolas izglītības iestādes, veidoti pētījumi, lietotas atbalsta programmas gan bērniem, gan pedagogiem. Aizvien vairāk ir pieejamā informācija un pedagogiem ir iespēja laikus novērst mobinga veidošanos un tā sekas. Visbiežāk, ja mobings netiek ievērots un novērsts laikus, tad vēlāk varbūt neizbēgamas sekas.

Agresīva uzvedība dominē jaunos bērnos (gadu ziņā), un bieži vien ir ļoti grūti atšķirt mobinga veidošanos no normālas attīstības normām, piemēram, vienaudžu agresiju var novērot jau gadu vecos bērnos. Līdz pat brīdim, kamēr bērns sāk iet pirmsskolā, kaut kāda līmeņa agresija bērnos ir normāla. Pētījumos ir atklāts, ka katrs piektais vienaudzis ir ziņojis par to, ka viņš ir bijis vai kļuvis par mobinga upuri. Par cik mobingu pirmsskolā definē kā neprovincētu agresīvu uzvedību, kas tiek neatlaidīgi virzīta uz vājāku vai jaunāku bērnu, ar mērķi nodarīt pāri, gūt pārspēku pār viņu. Šajos brīžos var nonākt strīdīgā situācijā par to vai konkrētā bērna agresijas izpausme ir mobings vai tas ir vienkārši dusmu uzplūdums (attīstības posms). Lai atšķirtu, pedagogiem ir jāpievērš uzmanība cik bieži tas notiek, un ar kuriem bērniem tas notiek. Agresīvas uzvedības biežums katram bērnam atšķiras individuāli, piemēram, tas varētu būt vairākas reizes dienā, vairākas reizes nedēļā. Ir veikti dažādi pētījumi, kuru rezultāti uzrāda, ka bērnam attīstoties un paaugoties agresīva uzvedības mazinās, jo, piemēram, bērns kļūst pacietīgāks, saprotošāks, iecietīgāks. Tas ir tikai tādā gadījumā, ja bērna attīstība notiek atbilstoši visiem attīstības posmiem. Turpretī, ja bērns neattīstās atbilstoši, bērna agresijas izpausmes var saglabāties vai pat pastiprināties. (Espelage & Swearer 2004)

Pirmsskolā agresiju var iedalīt trīs posmos:

- Reaktīvā agresija¹ – kad bērns tiek nokaitināts un viņam tiek draudēts, viņš/viņa agresīvi atbild uz verbālo mobingu;
- Proaktīva agresija² – šajā gadījumā varmāks vācot atbalstītājus, kopā uzbrūk upurim, bērnam, kas viņam nepatīk;
- Relacionārā agresija³ – bērns pasaka vienaudzim, ka viņš kaut ko nedabūs vai netiks uzaicināti uz ballīti, ja vienīgi viņš neizdarīs to, ko vēlas varmāka. (Espelage & Swearer 2004)

Bērni, kuri veido mobingu, ne tikai turpinās to darīt skolā, bet ir liela iespēja, ka viņi arī būs vardarbīgi savās ģimenēs, darba vietās, var pamest skolu, risināt situācijas agresīvi, lietot atkarību izraisošas vielas, piemēram, narkotikas, alkohols. Mobinga līdzinātājiem arī pastāv liela iespējamība, ka tiks lietotas atkarību izraisošas vielas, var parādīties psihiskas problēmas, var nākotnē bastot skolu. Turpretī bērniem, kuri ir upuri, jau aizejot uz skolu būs komunikācijas, socializācijas problēmas. Mobinga upurim strauji var parādīties depresija, bezmiegs, trauksmainība, vientulība, pasliktināties veselība un kā arī samazinās vai pasliktinās mācību izaugsme, piemēram, bērns sekmīgi apgūst saskaitīšanu, bet pēkšņi parādoties mobingam no vienaudža, viņa zināšanas par saskaitīšanu un skaitļiem, strauji samazinās. Mobinga sekas būs redzamas nākotnē – sākumskolā, pamatskolā u.t.t. Tās var ilgt līdz pat pieaugušo dzīvei. Ir pētījumi, ka tie, kuri ir iesaistīti mobingā pirmsskolā, tajā arī tiks iesaistīti skolā, bet nevienmēr upuris paliek upuris. Viņš paaugoties var iegūt vēlmi pēc varas, tādējādi veidojot mobingu pret kādu vājāku klasesbiedru skolā vai arī veiksmīgi izmukt no upura lomas. (Humphrey 2013)

2.1. Bērna attīstība un vienaudžu attiecības

Pirmsskolā bērni iepazīst sociālo pasauli – viņi uzņem informāciju caur dzīvo pasauli, pedagogiem, vecākiem un vienaudžiem, vai izmantojot mediju pasauli. Visa šī jaunā informācija tiek apstrādāta bērnu smadzenēs. Šajā procesā (pasaules iepazīšanas) sāk veidoties pamati uzvedībai un emocijām. (Humphrey 2013)

Prasme regulēt savas emocijas un to uzvedību ir būtiska nozīme bērna vispārējā un sociālajā attīstībā. Saistībā ar uzvedības problēmām visbiežāk vecāki piedzīvo vislielāko vilšanos un neapmierinātību, sabojājas vecāku un bērnu savstarpējās attiecības, rodas disharmonija ģimenē (bērns vairs nejūtas droši pie vecākiem) (Jogdand & Naik, 2014).

Pirmsskolas vecumā daudz aktuālāks un nozīmīgāks ir bērnu socializācijas process, kas, protams, paredz arī dažādas problēmas uzvedības jomā, kā, piemēram, lamu vārdu lietošana, negatīvas uzvedības atdarināšana, citu bērnu aizskaršana u.c. Agrākā vecumā (līdz 4 gadiem), piemēram, lamu vārdu lietošana ir neapzināta, jo bērns vienkārši nezina vai nesaprot, ka tas ir slikti. Šādos gadījumos primārā ir vecāku reakcija uz lamu vārdiem, lai šie vārdi nekļūtu ikdienišķi un ierasti. Bērna lamu vārdu lietošana var apmulsināt, šokēt, bet ir jācenšas nereaģēt pārāk asi. Bieži vien bērni eksperimentē, sekojot jauniem uzvedības modeļiem, lai novērotu vecāku un pedagogu reakciju. Ja ir tāda situācija vislabāk mierīgi un stingri pateikt, ka mūsu sabiedrībā tādus vārdus nelieto, tā nedara, tas ir nepareizi u.t.t. (Adlers 2001)

Sākot ar piecu gadu vecumu, bērni pārkāpjot noteikumus sāk izjust vainas apziņu. Aktīvi attīstās personības morāle – ētiskā puse, pienākuma apziņa u.c. Reizē ar to parādās bailes būt ne tādām, kuru atzīst par labu, bailes no sociālās neatbilstības. Visvairāk izplatītie un raksturīgākie uzvedības pārkāpumu iemesli ir uzmanības pievēršana, atdarināšana, neveiksmju kompensācija, vēlēšanās atriebties. (Adlers 2001)

Hauns un Tomasello 2011.gadā veica pētījumu ar četrgadīgiem bērniem un atklāja to, ka vienaudžiem šajā vecumā ir vienāds viedoklis. Viņi piekritīs vienaudža viedoklim pat tādās situācijās, kad viņi zin 100%, ka tā nav patiesība. Viņi vienkārši piekrīt tam, ko saka citi, piemēram, bērns apbižo citu grupas bērnu, pārējie grupas bērni zin, ka tā rīkoties nav pareizi, bet varmāka viedoklis ir ietekmējis tik ļoti, ka visi sāk uztver to kā pareizu rīcību un atbalsta. Ja varmāks apgūst šādas zināšanas un konstatē to, ka šādā veidā viņš iegūst vienaudžu uzmanību un iespējams arī atbalstu. Arī pārējie vienaudži, apzinoties to, ka varmāks rīkojas nepareizi, tāpat ar šādām zināšanām dodas tālāk dzīvē un nemaina savu viedokli līdz pat pilnīgai patstāvībai. Vienīgais veids kā tas var mainīties agrāk ir, ja kāds iejaucās un maina viņu domu gājienu, piemēram, kāds pieaugušais vai cits vienaudzis, citādāk domu gājiens nemainās.

Pirmsskola ir vieta, kur bērns nāk mācīties ne tikai burtus, ciparus u.c. lietas, bet arī nāk mācīties komunicēt jeb apgūst sociālās prasmes. Sociālās prasmes sevī ietver gan komunicēšanu ar pieaugušajiem, gan komunikāciju ar vienaudžiem. Pie sociālajām prasmēm ietilpst arī konflikti ar vienaudžiem, un pedagoga pienākums ir palīdzēt iemācīties tos risināt demokrātiskā veidā, nevis, piemēram, uzreiz pielietot fizisko spēku. Jo, ja tas netiek iemācīts/parādīts, tas var pāraugt mobingā, it īpaši, ja to izmanto pret kādu vājāku vai augumā mazāku bērnu. Par cik pirmsskolā bērns tikai mācās komunicēt ir ļoti svarīgi kā viņš to apgūst, jo lielākoties bērnam augot viņa esošās komunikācijas prasmes attīstīsies un nostiprināsies tajā virzienā, kuru viņš ir apguvis pirmsskolā. Pirmsskolā bērni apgūst arī pozitīvi sociālo saskarsmi, tā ir ļoti svarīga bērnu sociālajā un emocionālajā attīstībā, bet ir pētījumi, kuri rāda to, ka bērni, kuri spēj sekmīgi veidot saskarsmi ar citiem vienaudžiem pirmsskolā, ir populārāki, biežāk tiek iekļauti grupu aktivitātēs, vairāk ir stipru draudzību, nekā bērniem, kuriem pietrūkst šīs sociālās prasmes. (Humphrey 2013)

Pētījumā kuru veica Bonica, Arnold, Fisher, and Zeljo (2003) atklāja pozitīvu kolerāciju⁴ starp agras bērniecības relacionāro agresiju² un bērna valodas attīstību, piemērs relacionārai agresijai, bērns saka vienaudzim, ka viņš/a nespēlēsies ar to vienaudzi vai nedraudzēsies, ja vien viņš izdarīs to, ko grib varmāks. Varmāks verbāli manipulē ar vienaudzi, ko dēvē arī par mobingu. Pētījumā tika atklāts, ka meitenes ir vairāk relacionāri agresīvas nekā zēni. Varam secināt, ka meitenes vairāk

izmanto verbālo mobingu, bet zēni fizisko, tas ir tāpēc, ka zēni ir fiziski attīstītāki. Ja verbālais mobings palielinās, tad fiziskā agresivitāte samazinās ar laiku, piemēram, skolā varmāks pirmo laiku pielieto fizisko spēku, lai aizskartu upuri, bet ar laiku varmāks saprot, ka pietiek tikai ar pāris vārdiem, lai aizskartu upuri un panāktu sev vēlamu. (Humphrey 2013)

Viens no pirmsskolas perioda psihiskās attīstības priekšnosacījumiem ir lomu un sižeta rotaļu spēlēšana (bērni sevi sāk identificēt ar noteiktām lomām, sāk ievērot rotaļu noteikumus, seko tiem līdz, tādējādi attīstot paškontroli un normu izpratni, apgūst sociālās uzvedības normas). Šī perioda psihiskā attīstība ir pamatā pārējo attīstības periodu rezultātiem. Tātad bērna attīstība līdz 7 gadiem ir personības attīstības nozīmīgākais posms. Šo viedokli īpaši aizstāv individuālpсихолоģijas un psihoanalīzes skolas pārstāvji. (Dzintere, Stangaine 2005)

Ir daudz un dažādi aspekti cilvēka attīstībai un pārmaiņām, taču šī pētījuma ietvaros lielākā uzmanība tiek pievērsta pirmsskolas vecuma bērnu kognitīvajai, uzvedības, morāles, personības un sociālās attīstības aspektiem, lai noskaidrotu vai tie spēj iespaidot mobingu (Humphrey 2013):

- Kognitīvā attīstība – saskaņā ar Piažē, kurš bija viens no vadošajiem bērnu izziņas attīstības pētniekiem, bērniem ir četri izziņas attīstības posmi. Posms, kas attiecas uz pirmsskolas vecuma bērniem, sauc par pirmsoperacionālo periodu⁵ (2-7 gadi). Burns (2008) apraksta bērnu kognitīvās spējas kā domāt par to, kas šajā attīstības periodā nav klāt, tie ir gan cilvēki, piemēram, ome ko bērns ļoti gaida ciemos, gan notikumi, piemēram, dzimšanas dienas ballīte, gan vietas, piemēram, mamma apsolīja brīvdienās doties uz zooloģisko dārzu, u.c. Forte apgalvoja, ka saskaņā ar Piažē modeli, bērni pirmsskolas vecumā, veido izpratni par sevi, apkārtējo vidi, mācās lomu rotaļas, tādējādi palielina savu sociālo vidi. Lomu vai izlikšanās spēles ir domātas tam, lai bērni gūtu priekšstatu par to, ka ne visi pasauli redz tā kā viņi. Ar šo spēļu palīdzību viņi arī uzzina to, ka katram cilvēkam ir atšķirīga identitāte. Bērni arī sāk izprast sociālās lomas un to kā pasaulē tās darbojas. Šis ir arī laiks, kad bērni spēj redzēt citus no viņu puses, kā arī pieņemt un sāk saprast viedokļu atšķirības. (Humphrey 2013);
- Uzvedības attīstība – teoriju par to kā bērni attīstās attiecībās ir ļoti daudz, gan iekšējo, gan ārējo faktoru ietekmē. Teorijas, kurās tiek apspriests mobings, būs sociālās uzvedības perspektīva. Pētnieki 2011.gadā apgalvoja, ka attīstības teorija sniedz cilvēka uzvedībai kaut ko tādu, kas māca mijiedarboties ar apkārtējo vidi, pastiprinot un imitējot personisko nostāju. Vērojot pirmsskolas vecuma bērnu uzvedību, caur attīstības skatu punktu, viens no

izskaidrojumiem kāpēc veidojas bērnu mobings varētu būt, ka tas nāk no viņa apkārtējās vides. (Humphrey 2013);

- Sociālā un personības attīstība – Ēriksona prosociālā attīstības teorijā⁶ ir astoņi posmi, no kuriem seši attiecas uz bērnu attīstību. Vide un attiecības ir tas, kas veido bērnu katrā no šiem posmiem. Katrā posmā Ēriksons norāda uz to, ka bērnam ir jāsasakarās ar konfliktu un tas jāatrisina, lai nonāktu nākamajā posmā. Posmi, kas attiecas uz pirmsskolas vecuma bērniem:
 - Autonomija⁷ pret kaunu un šaubām (1-3 gadi);
 - Iniciatīva pret vainu (3-6 gadi).

Izejot cauri šiem posmiem, bērns attīsta sava ego stiprās puses, kuras ir katra konflikta veiksmīga atrisinājuma rezultāts. Tas palīdz bērnam mācīties un iegūt spēju mijiedarboties apkārtējā pasaulē, tas var būt gan parastos veidos, gan neparastos. (Golubina 2007);

- Morālā attīstība – viens no galvenajiem bērnu morālās attīstības teorētiķiem ir Kolbergs. Kolbergs savu teoriju ir balstījis uz Piažē darbiem. Kolberga teorijā ir trīs līmeņi un seši posmi, posmi nav sadalīti pēc konkrēta vecuma, bet gan pēc katras personas progresa (ar programmas palīdzību var noskaidrot, kurā morāles līmenī tu esi). Posmi, kas saistīti ar uzvedību pirmsskolas vecuma bērniem, īpaši attiecināms uz mobingu, ir atrodami pirmajā līmenī – pirmskonvencionālajā līmenī⁸. Pirmā līmeņa divi posmi ir orientēts uz sodīšanu un paklausību posms⁹ (paklausības un sodīšanas orientācijas posms), un naivais hedonisma posms¹⁰ (instrumentālais orientācijas posms). Pirmajā posmā bērni pamato savu domāšanu par labo un sliktu balsoties uz citu viedokli, uz to ko viņiem saka autoritāte, tie varbūt pieauguši cilvēki, bet varbūt arī bērns, kurš uzspiež savu domu gājienu. Otrajā posmā pareizo un nepareizo vairāk nosaka bērna iekšējais “ES”, tāpat arī šajā posmā pareizais un nepareizais ir subjektīvs un daudz vairāk balstās uz labvēlību. Abi šie posmi sniedz ieskatu kāpēc daži bērni veido mobingu, bet daži kļūst par tā upuriem. Tāpat tas arī sniedz ieskatu un norādījumus kā novērst mobingu pirmsskolas vecuma bērnu vidū. Tieši šajos posmos bērni mācās sasniegt mērķus, tas noved bērnu pie morālās attīstības, kas var nākt no vienaudžiem vai pieaugušajiem viņa dzīvē. Tas, kas notiks viņu prātos šajos posmos, veidos pamatu bērna komunikācijai ar citiem nākotnē. Šādu uzvedību varētu pastiprināt, ar pozitīvu vai negatīvu mijiedarbību starp vienaudžiem un pieaugušajiem. Šis morālās attīstības posms varētu palīdzēt īstenot atbilstošu mobinga mazināšanas mācību programmu. (Humphrey 2013)

Ja bērnam neizdodas sekmīgi pārvarēt katru no augstāk minētajiem posmiem šajās četrās attīstības jomās, kas ir ļoti svarīgi kopējai attīstībai, tad var būt sekas, ka neattīstās konkrētas prasmes un tiek bremsēta kopējā attīstība. Tādējādi var rasties arī mobings, jo bērns nav veiksmīgi ticis cauri šiem attīstības posmiem. Izpratne par šiem posmiem var palīdzēt izstrādāt programmas un metodes grupai/klasei. Kā arī var palīdzēt novērtēt, kas darbojas un kas nē mobinga situācijās pirmsskolas izglītības iestādēs. (Humphrey 2013)

Pirmsskolas vecumā attīstās ne tikai augstāk minētās prasmes, bet arī agresivitāte, augstākās jūtas, vērtību orientācija un tikumi, izpratne par morāles likumiem un normām. Kas attīstās vairāk - agresivitāte vai tikumiskās jūtas, tas ir atkarīgs gan no audzināšanas, gan no vides, kurā bērns aug, un lielā mērā arī no bērna personības attīstības īpatnībām.

Par augstākajām jūtām psiholoģijā sauc tikumiskās, estētiskās un intelektuālās jūtas. Klausoties pasakas, stāstus, bērni nosoda vai atbalsta varoņu rīcību, dod padomus, skumst un dzīvo līdzī. Īpaši nozīmīgi kļūst cilvēku savstarpējo attiecību paraugi - kā bērna tikumisko jūtu attīstības avoti. Ar to saistās bērnu līdzpārdzīvojuma, naida, žēlsirdības, nicinājuma jūtu attīstība. (Adlers 2001) Tas ļoti palīdz arī mobinga situāciju apspriešanā ar bērniem, jo bērnam ir jāparāda kā jūtas abi varoņi – gan upuris, gan varmāks. Un caur pasakām pirmsskolas vecuma bērniem to parādīt būtu vislabāk, bet svarīgi būtu, ka bērns tiešām pats saprot un apzinās kā jūtas katrs no varoņiem.

2020. gadā Seung – ha Lee veica pētījumu par to vai mobinga iesaistīto lomas mēdz mainīties. Un pētījuma rezultāti apstiprināja to, ka tieši pirmsskolās ir tendence mainīties upura un varmāka lomā esošais bērns. Bērns, kurš ir varmāks var mainīt, upura lomā esošos bērnus, īsā laika periodā, jo viņam apnīk vai nav gaidītais rezultāts. Tāpēc arī upura lomas ir nestabilas, jo varmāks var mēnesi veidot mobingu pret vienu bērnu, bet nākamajā mēnesī jau pret citu, jo tas bērns viņam apnīka. Respektīvi, jo jaunāki bērni, jo mobings būs īsāku periodu pret vienu konkrētu bērnu, nekā, piemēram, skolā. (Lee 2020)

Vienaudži savas domas par varmāku nemaina uzreiz, jo, ja bērns pirms tam ir bijis labs, jauks un patīkams cilvēks, viņam noteikti ir draugi. Bet, kad bērns izjūt vēlmi pēc varas vai vienkārši nepatiku pret kādu, viņš lēnām kļūst par varmāku un viņa draugi to neredz, viņi joprojām redz to labo. Tāpēc arī varmākam pašā mobinga sākumā ir liels atbalstītāju pulks, draugi, viņš ir populārs, jo vienaudži viņa rīcībā neredz neko sliktu. Bet ar laiku tas mainās un viņi sāk ievērot rīcības patiesumu. Tieši šādā veidā norisinās mobings pirmsskolā, iespējams, tas ir viens no iemesliem, kāpēc mobings pirmsskolā neilgst tik ilgi kā skolās. (Lee 2020)

Ir trīs veidi kā varmāks izpauž agresiju pār upuri:

- Fiziskā viktimizācija¹¹ – bērns tiek iespaidots fiziski, piemēram, grūstīts, sist, klupināts u.t.l.;
- Verbālā viktimizācija – bērns tiek iespaidots vārdiski, piemēram, apsūkāšana, ņirgāšanās, baumu izplatīšana u.t.t.;
- Reakcionārā viktimizācija – bērns tiek izstumts no grupas vai klases, jo varmākam viņš nepatīk vai neizdarīja to ko varmāks vēlējas.

(Espelage & Swearer 2004)

2.2.Mobinga varmāks

Izprast to, kas notiek varmāka galvā ir diezgan sarežģīti, ņemot vērā vecumu un grūtības iegūt padziļinātāku informāciju no varmāka. Un iemesli kāpēc bērns kļūst par mobinga veidotāju nav līdz galam skaidri. Varmāks zin kādi ir uzvedības noteikumi un normas, bet viņam patīk nodarīt pāri, kaitēt upurim un bojāt tā mantas. Viņi var arī meklēt kādu noslēgtu vietu, lai to darītu nemanot. Varmāka māc pierrunāt arī citus iesaistīties mobingā. Šajā vecumā bērns aizvien spēcīgāk sāk aizstāvēt savas intereses un, ja bērna raksturs ir uzstājīgs, tad var gadīties, ka viņš pārņems vadību pār citiem bērniem jeb kļūs par varmāku. (Espelage & Swearer 2004)

2005.gadā Splete veica pētījumu, kas bija balstīts uz dažādu mammu atbildēm par viņu četrus gadus veciem bērniem. Šajā pētījumā viņa meklēja kopīgās rakstura īpašības, kas ir bērniem, kuri kļuva par varmākiem. Atklājot to, ka kognitīvā stimulācija un emocionālais atbalsts mazina iespējamību, ka bērns kļūs par varmāku. Kā arī viņa uzzināja to, ka bērni, kuriem ir mazāks emocionālais atbalsts no vecākiem vai bērni, kuri atnākot mājās tiek atstāti savā nodabā, piemēram, nosēdinot pie TV, ieliekot istabā vai iedodot planšetdatoru, palielina iespējamību, ka bērns kļūs par varmāku. Šie aspekti arī samazina kognitīvo stimulāciju. (Humphery 2013)

Perens un Alsakers 2005.gadā atklāja citas kopīgās īpašības varmākiem, bet pētījums tika veikts sākumskolas pirmajām klasēm. Viņi ar savu pētījumu atklāja, ka varmāki ir agresīvāki, bet viņiem pietrūkst sociālās prasmes. Un centās izprast saikni starp sociālo dominanci un varmāku. Kā arī pastāv tendence, ka viņiem ir vairāk draugu un lielākas līdera prasmes. (Humphery 2013)

Bet attiecības starp varmāku un sociālo dominanci joprojām ir neskaidras, jo nav konkrētu atklājumu, kas par to liecinātu. Bet dažu pētījumu zinātnieki ir atklājuši, ka mobinga izraisīšana ir tieksme pēc varas. Viņi atklāja to, ka viņu prāt mobings nav tāpēc, ka kāds ir vājāks, bet gan tāpēc, lai iegūtu un noturētu varu/pārspēku konkrētajā vidē/teritorijā. Un, lai bērns izrādītu varu, tiek pielietots gan fiziskais, gan verbālais mobings. Šis pētījums arī uzskata, ka mājas vide vai tas kā vecāki audzina neietekmē varmāka vai upura veidošanos. Bet šim pētījumam darba autore

nepiekrīt, jo ir pētījumi, kas izpētīja ģimenes ietekmi un varmāku. Jo ģimene un audzināšana ietekmē bērnu un tā attīstību, piemēram, ja bērns aug vardarbīgā ģimenē, uz viņu tas noteikti atstās iespaidu – viņš var kļūt vardarbīgs, agresīvs pret citiem (veidojot mobingu) vai, turpretīm, paciest to pašu agresiju skolā/pirmsskolā (kļūt par mobinga upuri). (Lee 2020)

Bet noteikti der atcerēties to, ka pat bērnā, kurš veido mobingu, ir jāmeklē labās īpašības un stiprās puses, tas ir bērnam jāuzsver. Jo jebkuram patīk dzirdēt komplimentus par sevi, it īpaši labus, tas uzreiz uzlabos bērna pašsajūtu un radīs vēlmi rīkoties labāk arī turpmāk.

2.3.Mobinga upuris

Ir divu veidu upuri – pasīvais un agresīvais. Pasīviem upuriem ir problēmas ar pašpārliecinātību, viņiem ir grūti iegūt draugus, šādi bērni visbiežāk spēlējas vienatnē. Agresīvie upuri ātri reaģē uz uzbrukumiem izrādot agresiju pret varmāku, vienaudžiem nepatīk šādi bērni. (Humphrey 2013)

Ja mobinga upuris jau ilgu laiku atrodas šādā lomā, tad var sākt parādīties šādas pazīmes:

- Bail iet uz pirmsskolas izglītības iestādi;
- Trauksme vai depresija;
- Miega traucējumi;
- Bērns ir kluss un pārsvarā spēlējas viens;
- Fiziskās sāpes – galvassāpes, vēdera sāpes, slikta dūša, gultas slapināšana u.c. (KMK kinderzimmer GmbH & Co 2022)

Perens un Alsakers 2005.gadā pētījumā atklāja to, ka upuris ir agresīvāks nekā citi vienaudži (neskaitot varmāku). Pētījums parādīja arī to, ka upuri ir izolēti, atdalīti, padevīgāki un viņiem ir mazāk spēļu biedri/draugi. Kā arī viņi secināja to, ka tas varētu un varētu arī nebūt saistīts ar dzīvi mājās un bērna iekšējiem faktoriem. Šie zinātnieki iesaka strādāt ar bērniem, kuri ir varmāki un cietēji, kā arī ar bērniem, kuriem ir risks nokļūt šajā grupā un kļūt par upuri, varmāku vai malā stāvošo. (Humphrey 2013)

Citā pētījumā zinātnieki secināja to, ka mājas apstākļi nosaka to kāds būs upuris – bērni, kuri dzīvo ar skarbu un agresīvu audzināšanu, kā arī ikdienā sastopas ar vardarbību mājās ir lielāka iespēja, ka izveidosies agresīvs upuris; turpretīm mājās, kur bērns tiek audzināts mierīgi un civilizēti, viņš kā upuris būs pasīvāks. Šis pētījums dot ieskatu tajā, ka upuris, kurš dzīvo naidīgā vide, var kļūt par varmāku, pagriežot agresiju, kas tika vērsta pret viņu, pret vienaudžiem. (Humphrey 2013)

Autore uzskata, ka ar bērnu, kurš ir kļuvis par agresīvu upuri, ir papildus jāstrādā gan vecākiem, gan speciālistam, lai palīdzētu izdzīvot šo posmu un novērstu iespēju, ka viņš kļūs par varmāku, izveidojot jaunus upurus, neaizmirstot par to, ka ar pasīvajiem upuriem arī ir jāstrādā. Svarīgi ir iemācīt kā uztvert pāri darījumus, jo, ja tu esi piedzīvojis mobingu, tu zini kā jūtas upuris, vai tiešām tu vēlies kādam likt justies tikpat slikti? Par šo vecākiem noteikti būtu jārunā ar bērniem, ka mēs otram negribam nodarīt to, ko negribētu piedzīvot paši vai ko esam piedzīvojuši. Ētikas zelta likums "Tad nu visu, ko jūs gribat, lai cilvēki jums dara, tāpat darait arī jūs viņiem." (Mateja 7:12.)

2.4. Mobinga veidošanās iemesli

Pasaulē ir veikti daži pētījumi par to, kas iespējams izraisa mobingu starp vienaudžiem. Katram pētījumam ir dažādas teorijas, idejas, kas to izraisa, daži pat ir izpētījuši rakstura īpašības varmākiem, turpretī citi pastiprināti pētījuši mobinga upuri. Daži zinātnieki uzskata, ka mobinga situācijas rašanās ir sarežģīta un daudzveidīga, tāpēc ir neiespējami sniegt vienu universālu atbildi, kāpēc mobings rodas. Ko var minēt noteikti, zinātnieki nav vienas prāti par to, kas kopumā izraisa mobingu, kā arī nav pētījumi, kuri būtu pētījuši mobinga cēloņus pirmsskolas izglītības iestādēs. (Humphrey 2013, Lee 2020)

Mobinga veidošanos noteikti ietekmē ārējais izskats; rase, piemēram, kādam bērnam ģimene ir pret tumšas ādas krāsas cilvēkiem un viņi savā starpā par to runā, bērns aizejot uz pirmsskolu un redzot tumšas ādas krāsas bērnu izrāda pret viņu savu nepatiku, jo tā ir pieņemts ģimenē; dzimums; valodas attīstība; tautība; fiziskās attīstības traucējumi, piemēram, bērns nespēj kontrolēt dabiskās vajadzības un nevienmēr paspēj aiziet līdz tualetei, bērni grupā ir to piefiksējuši un tas tiek apspriests skaļi un ļauni, izsmejot bērnu, ka sešos gados viņš nokārto dabiskās vajadzības biksēs.

Mobinga vēl viens no mobinga veidošanās iemesliem ir bērna apkārtējā vide un cilvēki, piemēram, vecāki, māsa/brālis, grupas biedri, pedagogi, jebkurš cilvēks, kurš bērnam ir kaut cik tuvs, ar kuriem bērns pavada laiku. (Golubina 2007) Vide bērnam ir gan mājās, gan pirmsskolas izglītības iestādē, gan bērnu laukumā vai pulciņā, un visu to, kas notiek šajās vidēs bērns redz un, tas nosēžas viņam kaut kur zemapziņā, piemēram, bērns varbūt spēlējas smilškastē un viņam fonā vecāki strīdas, bērns to redz ar, tā saucamo, sānu redzi. Vēl var piebilst, ka audzināšanai arī ir liela loma mobinga izveidē. Audzināšana var atstāt iespaidu uz to vai bērns būs mobinga upuris, varmāks vai tā atbalstītājs, vai malā stāvētājs. Piemēram, ja ģimenē kāds no vecākiem pielieto agresīvus audzināšanas paņēmienus, bērns ir pieradis uzvesties klusi, lieki neizcelties, jo viņa

pieredze saka, ka par ko tādu var tikt sodīts (pēršana ar siksnu, raustīšana, sišana u.t.m.l.). Tāpēc izglītības iestādē bērns arī var būt kluss, un, kāds cits, kurš jūtas spēcīgāks to izmantos, lai vēl vairāk apliecinātu savu spēku, varu un autoritāti. Bet reizēm bērnam ir vēlme piesaistīt sev uzmanību, tāpēc viņš var uzvesties skaļi

2.5.Dzimuma ietekme uz mobingu

Mobinga situācijās dzimums spēlē diezgan svarīgu lomu, jo pamatā mobings notiek starp viena dzimuma pārstāvjiem.Pirmskolās izglītības iestādē retāk mobings ir starp dažādiem dzimumiem, to varētu iespaidot kaut kādi sabiedrībā pieņemtie standarti, kas ir iemācīti bērniem.

2013.gada pētījumā netika konstatētas lielas atšķirības starp dzimumiem, attiecība gan uz to, kurš veido mobingu, gan, kurš ir mobinga upuris. Pedagogi gan norādīja, ka meitenes tiecas vairāk uz vārdisko mobingu, turpretīm zēni uz fizisko. Zēniem fiziskais mobings tika novērots biežāk, jo vairumam zēnu attīstības līmenis bija par zemu, lai izmantotu verbālo mobingu. Tāpēc vairums zēnu, izmantoja fizisko mobingu, lai sasniegtu savus mērķus. No šī pētījuma var secināt, ka ir papildus darbs jāiegūlda pie valodas apguves, impulsa kontroles un miermīlīgas konfliktu risināšanas prasmju attīstībai zēniem. Un meitenēm vairāk vajadzētu akcentēt draudzības un prosociālās prasmes¹². Tam visam jābūt iekļautam atbalsta programmās pirmsskolas izglītības iestādēm. (Humphrey 2013)

Mūsdienās ir svarīgi atcerēties to, ka aizvien atklātāk sāk runāt par viendzimuma attiecībām un to, ka cilvēks var piedzimt ne savā dzimumā, piemēram, puisītis visu dzīvi nav juties savā ādā, jo viņam patikušas meiteņu lietas u.t.t. Mobings uz šī iemesla pamata vairāk ir sastopams skolās jauniešu vidū, bet pirmsskolā tas īpaši neparādās. Vienīgi, ja bērnam vecāki ir viena dzimuma, tad pārējie uz to var skatīties ar nepatiku un aprunāt šī iemesla dēļ. Jo atcerēsimies to, ka pieaugušie reti piedomā par to, ko runā bērnu klātbūtnē, piemēram, ja vecāks apspriež sava bērna grupas biedra vecākus, kas ir viena dzimuma, sava bērna klātbūtnē un izsakās varbūt ne pārāk labi, tad bērns aizejot uz pirmsskolas izglītības iestādi pastāstīs visu, pasmiesies un aprunās. Respektīvi kopējot visu to, ko darīja vecāki. Un tādējādi pret bērnu, kura vecāki ir viena dzimuma, tiek veidots mobings. (N. Azid, A. H. Busthami Nur, R. Md-Ali, T. T. Kiong 2022)

2.6.Iekļaujošā izglītība

Iekļaujošās izglītības mērķis ir nodrošināt vienlīdzīgas mācīšanās un izglītības iegūšanas iespējas visiem bērniem un jauniešiem bez jebkādas diskriminācijas, tai skaitā bērniem ar speciālām vajadzībām. Tie ir tādi bērni, kas dažādu cēloņu dēļ ieguvuši invaliditāti, gan arī tādi bērni, kuriem ir konstatēti attīstības, uzvedības vai psihiskie traucējumi, bet invaliditāte nav

noteikta. Lai gan saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteikto bērns ir persona, kura vēl nav sasniegusi 18 gadu vecumu, tomēr vispārizglītojošā mācību iestādē var mācīties arī par 18 gadiem vecāki skolēni (Saeima, 1998). Bērni ar speciālajām vajadzībām skaitās ar:

- Dzirdes traucējumiem;
- Redzes traucējumiem;
- Valodas traucējumiem;
- Fiziskās attīstības traucējumiem;
- Mācīšanās traucējumiem;
- Somatiskām saslimšanām;
- Garīgās attīstības un smagi garīgās attīstības traucējumiem;
- Garīgās veselības traucējumiem (MK 2017).

Šobrīd izglītības sistēma (Skola2030) paredz to, ka jebkuru bērnu ar speciālajām vajadzībām mēs varam iekļaut parastajā izglītības iestādē. Tas nozīmē ne tikai to, ka pedagogam būs papildus pienākumi, jo bērnam vajag meklēt atsevišķu pieeju un viņš ir jāiekļauj mācību procesā, bet diemžēl tas nozīmē arī to, ka grupā vai klasē var veidoties mobings. Tas notiek tāpēc, ka bērns ar speciālajām vajadzībām ir īpašs, viņam tiek vairāk pievērsta uzmanība no pedagoga, pedagoga palīga, pārējie bērni var sākt kļūt greizsirdīgi vai vienkārši viņiem nepatiks tas, ka piemēram, bērnam ar speciālajām vajadzībām pedagogs visu pienes. Mēs nedrīkstam aizmirst to, ka jebkurš bērns vēlas uzmanību, un, ja tiešām šāda situācija var veidoties grupā, tad bērni var mēģināt iegūt pedagoga uzmanību ar sliktu rīcību/uzvedību. Kā arī bērnam ar speciālajām vajadzībām var būt izskata atšķirības vai citas fiziskās nepilnības, un grupas biedros tas var izraisīt iemeslus ņirgāšanai vai apcelšanai. Diemžēl šo var sākt dēvēt par mobingu, piemēram, bērns varbūt rausta valodu, un viņam ir nepieciešamas vairākas reizes, lai pateiktu kaut ko, grupas biedrus tas var uzjautrināt un viņi var sākt ņirgāties, atdarināt un apsaukt šo bērnu.

2.7.Pasaules notikumu ietekme uz mobingu

Kopš februāra beigām, kad pasauli pāršalca ziņas par Krievijas Federācijas iebrukumu Ukrainā ir pastiprinājies etniskais mobings izglītības iestādēs (pirmsskolās un skolās). Latvijā ieradās un vēl joprojām ierodas Ukrainas kara bēgļi, tai skaitā bērni. Bērniem ir nepieciešams turpināt izglītoties, tāpēc mūsu valsts piedāvā brīvās vietas Ukrainas bērniem. Kopš kara sākšanās Latvijā mācības sākuši jau vairāk nekā 2600 Ukrainas bērni un jaunieši. (Krieviņš 2022)

Etniskais mobings izglītības iestādēs ir bijis vienmēr, piemēram, kādam bērnam ģimenē tiek aprunāti citas tautības cilvēki, piemēram, krievu tautības, vācu tautības u.t.t. Bērns aizejot uz

pirmsskolas izglītības iestādi un satiekot citas tautības bērnu izrāda viņam savu nepatiku, jo vecāki ģimenē viņus nicina, tad kāpēc, lai bērns rīkotos citādāk. Tāpat arī šobrīd izglītības iestādēs, tai skaitā pirmsskolas izglītības iestādēs, etniskais mobings ir vērsts gan pret krievu tautības, gan latviešu tautības, gan ukraiņu tautības bērniem. Par to arī sūdzības ir saņēmis Izglītības kvalitātes dienests (Krieviņš 2022.04.). Krievu tautības bērni var saņemt etnisko mobingu, tādēļ, ka karu Ukrainā uzsāka Krievija, un attiecīgi visi krievu tautības cilvēki tiek vainoti pie tā. Piemēram, latviešu tautību bērnu ģimenēs runā par karu Ukrainā, nosoda Krieviju par to, ko tie dara un vaino visus krievu tautības vai krievu valodā runājošos cilvēkus, uzskatot viņus par līdzvainīgiem. Bērns mājās šo visu dzird, jo vecāki neaizdomājas par to, kādas sekas var nest viņu izteiktais viedoklis bērnu priekšā. Aizejot uz pirmsskolas izglītības iestādi grupas biedru, kurš nāk no krievu tautības ģimenes, sāk vainot pie tā, ka Ukrainā ir karš. Respektīvi krievu tautības bērns piedzīvo fizisku un emocionālu mobingu, tikai un vienīgi tāpēc, ka ir dzimis krievu tautības ģimenē. Ļoti līdzīgi etnisko mobingu piedzīvo ukraiņu tautības bērni, piemēram, krievu tautības bērni izturās pret ukraiņu bērniem vardarbīgi un agresīvi, tikai tāpēc, ka ģimenē atbalsta to, ko dara Krievijas Federācijas prezidents. Ģimenē atbalsta Ukrainas pakļaušanu, ukraiņus sauc par nacistiem u.t.t.

Šajā situācija pedagogiem ir ļoti svarīgi saglabāt vēsu prātu, domāt un stāstīt bērniem par to, kas notiek pasaulē no neitrāla viedokļa, ļoti uzmanīgi un pārdomāti. Tā, lai neviena tautība netiktu aizskarta, jo bērns, kurš nāk no krievu tautības ģimenes un ir dzimis Latvijā, noteikti nav vainojams pie tā, kas notiek pasaulē un ko uzsāka Krievijas Federācijas prezidents. Pedagogiem ir jāatceras, ka bērns uz izglītības iestādi nāk netikai apgūt mācību priekšmetu prasmes, bet arī mācās kļūt par sabiedrības locekli.

Šajā nodaļā kopumā izskatījām kādi ir bērnu attīstības faktori attiecībā uz savstarpējo komunikāciju un sociālajām prasmēm. Bērnu attīstībai pilnīgi normāla ir arī agresija, jo tādējādi bērns mācās risināt problēmas, bet mēs nedrīkstam pieļaut to, ka viņš paliek agresīvs par katru mazāko neveiksmi. Nedrīkst pieļaut, ka ar agresijas izpausmēm bērns panāk to, ko grib jeb savu mērķi. Noteikti jāuzsver fakts, ka apkārtējā vide ir viens no faktoriem, kas ietekmē bērna attīstību un spēju komunicēt ar vienaudžiem. Tāpēc ļoti svarīgi ir atcerēties par sociālo prasmju patstāvīgu attīstīšanu ne tikai pirmsskolas izglītības iestādēs, bet arī vecākiem to vajadzētu darīt mājās. Un vecākiem ir jāuzsver un jārāda bērniem pareizs piemērs konflikta atrisināšanai, cenšoties nelietot vardarbīgas izpausmes.

Autore secina, ka mobingu veicina daudz un dažādi iemesli, ko apstiprina arī šī nodaļa darbā, tāpēc mēs nedrīkstam aizmirst, ka mums kā pedagogiem bērni ir patstāvīgi jāinformē, ka

mēs visi esam atšķirīgi un individuāli, bet katrs pa savam esam labi. Mēs nedrīkstam nevienu izslēgt vai ignorēt, jo pirmsskolas izglītības iestāde ir vieta, kur bērns nāk apgūt arī tādu terminu kā solidaritāte. Un saistībā ar šo noteikti ir jāatcerās, ka mājās vecākiem var būt savs viedoklis par atšķirīgo, tāpēc ir jānāca un jāparāda ar piemēriem, ka mums ir jābūt solidāriem un cieņpilniem pret visiem, lai arī kāda ādas krāsa viņam būtu, vai tautība vai kas cits.

3. Antimobinga pasākumi

Katru bērnu mobings ietekmē atšķirīgi, bet tas nemaina to, ka pedagogam vai vecākam ir jāpievērš tam uzmanība un jārisina mobinga situācijas. Bērnam ir svarīgi just atbalstu un mierinājumu no pieaugušā.

Farels 1999.gadā atklāja, ka ir nepieciešama programma mobinga novēršanai pirmsskolas izglītības iestādē. Pētnieks arī norādījis to, ka šāda vajadzība varētu netikt atzīta izglītības iestādēs, jo pedagogi tāda vecuma bērnos (2-7 gadi) mobingveidīgu uzvedību mēdz dēvēt citādāk, lai gan terminu piemēri netika sniegti. Var pieņemt, par cik tiek lietoti dažādi termini, mobingu neizdodas samazināt, jo nav iespējams to atklāt laicīgi. Tika secināts, ka mobingam pirmsskolas vecuma bērnu vidū ir daudz iemeslu un noteikti ir jāiejaucās, lai šādas situācijas novērstu. Mobings pirmsskolā ir daudz biežāk nekā mums liekas, tāpēc pedagogiem ir uzdevums pievērst uzmanību katram konfliktam, lai spētu laicīgi reaģēt. (Humphrey 2013)

2005.gada pētījumā zinātnieki secināja, ka iejaukšanās un sociālo prasmju mācīšana bērniem, kuri ir varmāki un pašpārliecinātības nostiprināšana bērniem, kuri ir upuri, spēs palīdzēt tikai tad, ja mācību programmās tiks papildinātas ar atbalsta programmām, klasēs un grupās. Viņi iesaka mācību procesā un programmās iekļaut diskusijas par mobinga tēmu tā, lai ir skaidri redzami noteikumi, kuri jāievēro, lai mobings nenotiktu. Šajās atbalsta programmās jānodrošina arī draudzību veicinošus uzdevumus/aktivitātes, lai samazinātu bērnu izolāciju iespējamību. (Perren and Alsaker 2005)

Ir izveidotas daudz un dažādas atbalsta programmas, lai mazinātu vai apturētu mobingu sākumskolā, bet priekš pirmsskolas šādu programmu ir ļoti maz. Jo arī pētnieki 2011.gadā veica pētījumu, kur tika izmantotas dažādas antimobinga programmas un viņi secināja to, ka tās ir efektīvas sākumskolā, bet nav sanācis pārbaudīt programmu efektivitāti pirmsskolā, jo viens no iemesliem ir tas, ka pirmsskolas bērniem būtu grūtības saprast programmu. (Humphrey 2013) Viena no visefektīvākajām šāda veida programmām ir Dana Olweusa mobinga mazināšanas un novēršanas programma skolas vecuma bērniem. Tās mērķis ir samazināt esošo mobingu skolēnu vidū, novērst iespējamību jauna mobinga veidošanai un panākt labākas, draudzīgākas attiecības vienaudžu starpā. Lai arī cik šī programma būtu efektīva un noderīga, tomēr priekš pirmsskolas vecuma bērniem tā ir pārāk attīstīta un sarežģīta. Jo viņi var nesaprast lomu rotaļu nozīmi, viņiem nav tik attīstīta lasītprasme, kas nepieciešama dažādās aktivitātēs. (OBPP 2022) Vēl viena programma, kuras nosaukums ir "Otrais solis", kas ir saistīta ar sociālo-emocionālo prasmju attīstīšanu bērniem, vecuma posmā no pirmsskolas līdz pat pamatskolai. Šo programmu izstrādāja

Bērnu komiteja. Salīdzinājuma ar iepriekšējo programmu “OBPP”, šīs programmas efektivitāte ir pārbaudīta pirmsskolā ar ļoti labām atsauksmēm. (2021 Committee for Children)

2013.gada pētījumā skolotāji aprakstīja dažādas mobinga profilakses metodes, bet diemžēl neviena no sniegtajām metodēm nebija paredzēta iekļaušanai mācību programmā, tās vairāk bija individuālam darbam ar bērnu. Viena no tādām bija izskaidrošanas metode – pedagogs varmākam izskaidro un parāda uz piemēriem kā jūtas mobinga upuris, cenšoties panākt, ka varmāks saprot upura jūtas un apzinās ko ir izdarījis. Tādējādi pedagogs mudināja bērnus uz draudzību, lai tie meklētu labo viens otrā un sevī. Šī pētījuma rezultāti apstiprina Perena un Alsakera secinājumus 2005.gada pētījumā, ka šīs vecuma grupas mācību programmā jāiekļauj sociālo prasmju apmācība un atbildības sistēma, lai iemācītu labo un ļauno. Daudzi pedagogi piekrīt tam, ka ir jābūt aktīvākiem preventīvo paņēmienu un metožu izmantošanā, lai saliedētu klasi vai grupu. (Humphrey 2013)

Tāpat arī ļoti noderīgi būtu tas, ja katrā izglītības iestādē būtu sastopams sociālais pedagogs vai psihologs (arī pirmsskolas izglītības iestādēs). Skolās ir sociālais pedagogs, kurš atbalsta pedagogu, kā arī veido atsevišķas grupiņas bērniem, pielietojot atbilstošas programmas, lai mazinātu mobingu klasē, pulciņos vai kopumā visā skolā. Turpretī pirmsskolas izglītības iestādēs sociālo pedagogu ir ļoti reti, bet ja tādi būtu katrā pirmsskolas izglītības iestādēs, tad tie varētu palīdzēt, izmantojot savas profesionālās prasmes un atbalsta programmas, bērniem pirmsskolā mobinga vai jebkādā citā konflikta situācijās. Bet trūkst informācijas un pētījumi, kādas programmas strādā šāda vecuma (2-7 gadi) bērniem, lai to varētu pielietot efektīvi.

Pētījumi liecina, ka pedagogiem ir vēlme pēc atbalsta no sociālajiem darbiniekiem, jo tie spēj sniegt atbalstu, profesionālu padomu un metodes ko pielietot.

2013.gada pētījums arī izvirzīja nepilnības, kuras vajadzētu uzlabot vai ieviest:

- Mācību programma, kur runā par mobingu vienaudžu vidū un, kuru izmantos mācību laikā, kā arī ar to varētu iepazīstināt vecākus, lai viņi zin kā atklāt un rīkoties, ja bērns cieš no mobinga vai pats to izraisa, tā arī palīdzētu attīstīt visas nepieciešamās prasmes tā, lai maksimāli novērstu mobinga rašanos;
- Sociālo darbinieku ieviešana, lai pedagogiem būtu atbalsts un viņi profesionāli varētu palīdzēt bērniem justies droši izglītības iestādē, kā arī palīdzētu darbā ar vecākiem;
- Sabiedrības informēšana par mobingu pirmsskolas izglītības iestādēs, lai apturētu vispārīgi mobingu tas ir jānoķer jau pašā sākumā, respektīvi, pirmsskolā. Tāpat arī

ir pieaugušajiem jādodomā ko viņi dara, saka vai kā viņi reagē uz notikumiem, jo bērnam pamatā ir pieaugušā atdarināšana. Ja pieaugušais radīs mobinga situāciju ar citu pieaugušo bērna klātbūtnē, tad bērns veidos mobinga situāciju ar savu vienaudzi, jo uzskatīs to par normu.(Humphrey 2013)

Iemācīties saprasties vienam ar otru ir ļoti svarīga prasme, lai būtu veiksmīgs sabiedrības loceklis. Mēs varam palīdzēt mazināt mobingu, palīdzot bērniem attīstīt sociālās problēmrisināšanas prasmes¹³. Sociālās problēmrisināšanas prasmes ļauj bērniem analizēt un atrisināt dažādas sociālās problēmas, ar kurām viņi var sastapties ikdienā. Ir dažas lietas, kuras mēs varam darīt ar dažādu metožu palīdzību, lai attīstītu sociālās problēmrisināšanas prasmes:

1. Atrast stabilu veidu, kā iemācīt bērniem prasmes, kuras viņiem ir nepieciešamas, lai tiktu galā ar problēmām. Šo mēs varam īstenot, diskutējot ar bērnu par abstraktām problēmām, lietojot stabilas metodes, piemēram, leļļu teātris, tā demonstrējums; izmantot ilustrētas pasakas, lai bērniem ir vieglāk uztvert kā risināt problēmas u.c.
2. Attīstīt impulsa kontroli un sevis mierināšanas tehnikas, it īpaši tad, kad bērni sastopas ar spēcīgām emocijām. Šo var sasniegt ar:
 - Situāciju modelēšanu un praktizējot sevis relaksēšanas metodes, piemēram, ļaujot viņiem kaut ko izkustināt (ledus gabaliņu, sniega pikū), jo tas notiek lēni;
 - Elpošana, piemēram, mēs aicinām bērnus piepūsties kā “baloniem”, lidot pa istabu lēnām izpūšoties un kļūt par “tukšu balonu”;
 - Sasprindzināšanu un atslābšanu, piemēram, liekot bērniem nostāties kā statujām un tad atslābt jeb kļūt ļenganiem.
3. Palīdzēt bērniem attīstīt uzmanīgu klausīšanās prasmi, šis ļaus bērniem mēģināt saprast ko cits vienaudzis vēlas un kāpēc. Šo mēs varam attīstīt atgādinot bērniem, ka runājot vienam ar otru mēs skatāmies uz runātāju; ka mēs klusējam kamēr kāds cits runā, jo tā ir arī cieņas izrādīšana; atkārtot to ko otrs teica, lai apliecinātu, ka esam klausījušies un saprotam ko otrs teicis; kā arī uzmanīgi klausīties pasaku, ko lasa pedagogs un pēc tam spēt pastāstīt kādas situācijas bija labas un kādas nē, kā jutās varoņi konkrētā situācijā.
4. Ļaut bērniem praktizēt šīs trīs prasmes – domāt par risinājumu, paredzēt tā sekas un izvērtēt situācijas slikto pusi. Šo var attīstīt ar bērniem izrunājot dažādas situācijas

un tā sekas, kamēr tas vēl nav noticis vai caur lomu un sižetu rotaļām, lai bērns spētu strukturēti izteikt savas domas un sniegt risinājumu.

5. Attīstīt empātiju, lai varētu atpazīt emocijas, domas vai attieksmi no citiem vienaudžiem, tas ietver saprašanu un prasmi atbildēt ar rūpēm uz to, ko domā, jūt vienaudzis. Mēs varam palīdzēt bērniem attīstīt empātijas prasmes iedrošinot viņus uzrakstīt plakātu ar sajūtām un, kad ir nepieciešams, viņš var pieiet pie šī plakāta un parādīt kā viņš šobrīd jūtas. Tas ir vajadzīgs, jo cilvēki ir dažādi un mēs katrs izjūtam dažādas sajūtas un emocijas. Empātiju modelēt var runājot par to, kā tu vari identificēt cita “trauksmi” un izdomāt veidus kā viņam var palīdzēt. Empātiju modelēšanā noder tas, ka mēs citus iepazīstinām ar to, kas mūs padara priecīgus, kas bēdīgus u.c.(parādot bērniem to, ka mēs esam ļoti atšķirīgi). Parādot arī to, ka mēs nepieļaujam grupiņā, ka kāds ir bēdīgs, respektīvi nedarot to, kas otram nepatīk un padara bēdīgu.
6. Būt pašpārliecinātam par sevi nozīmē būt spējīgam pastāvēt par sevi neuzbrūkot citiem. Šo mēs varam attīstīt mācot bērniem veidot sarunas vienam ar otru neiejaucot pieaugušo. Jautāt un piedāvāt lietas otram pieklājīgā un atvērtā veidā. Jāpraktizējas arī atbildēt ar “nē” pieklājīgi un uztvert atbildi “nē” ar sapratni. (2018 ECETP)

Šīs visas prasmes var mācīt ar dažādām metodēm, piemēram, prezentācijas, modelēšana, diskusijas, pasaku stāstīšana, video, lomu rotaļas un spēles un citas mācību programmas aktivitātes.

Preventīvie pasākumi mobinga mazināšanai ir ļoti svarīgi, tie ne tikai palīdz novērst mobingu, bet arī mazināt kopumā mobinga veidošanos. Ir pieejamas dažādas atbalsta programmas un metodes. Atbalsta programmas vairāk ir paredzētas skolas vecuma bērniem, bet dažas ir pieejamas arī jau pirmsskolas vecuma bērniem un dažas programmas ir iespējams pielāgot, atvieglojos uzdevumu nosacījumus. Metodes ir vairāk nekā programmu, tāpēc pedagogiem ir iespēja variēt un savai grupai atrast labāko un piemērotāko, jo katram bērnam ir citādāka uztvere un tas ir jāņem vērā.

Šī darba pētījumā apkopošu preventīvos pasākumus, metodes, kuras lieto pedagogi, lai mazināt vai novērstu radušos mobingu pirmsskolas bērnu vidū. Pētījuma daļā autore noskaidros mobinga ietekmējošos faktorus. Kā arī noskaidros vai ir vajadzīgs sociālais pedagogs pirmsskolas izglītības iestādēs vai var tomēr bez viņa var iztikt.

4.Pētījums par saskarsmi ar mobingu pirmsskolas vecuma bērniem

4.1.Pētījuma metodoloģija

Lai tiktu sasniegts bakalaura darba pētījuma mērķis – Teorētiski un praktiski noskaidrot mobinga pastāvēšanu pirmsskolas izglītības iestādēs un mobinga mazināšanai derīgus preventīvos pasākumus. Un iegūtu atbildi uz pētījuma jautājumu – Kādi antimobinga pasākumi palīdz mazināt mobingu un palīdz paaugstināt mobinga atklāšanu pirmsskolā? Darba autore izvēlējās aptaujas metodi.

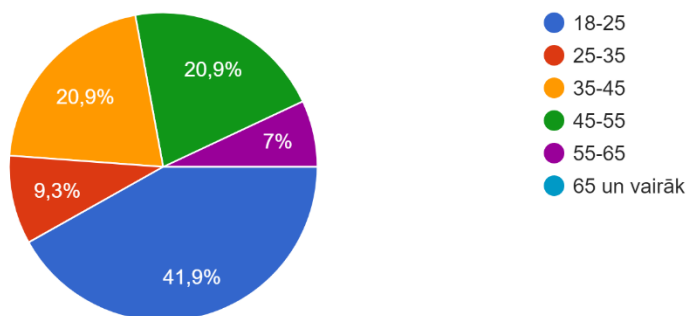
Pētījuma bāze bija pirmsskolas pedagogi no dažādām pirmsskolas izglītības iestādēm. Aptaujātie pedagogi bija 18-65 gadus veci, tātad ar dažādu darba pieredzi. Aptaujas mērķis bija noskaidrot vai pedagogi uzskata, ka pirmsskolā pastāv mobings, kāda ir bijusi viņu personīgā pieredze, strādājot pirmsskolas izglītības iestādē, ar mobingu bērnu vidū, kā arī noskaidrot metodes un paņēmienus, lai mazinātu mobinga veidošanos pirmsskolas izglītības iestādē. Aptaujā atbildes sniedza 43 pirmsskolas pedagogi.

Kā pētījuma metode tika izvēlēta interneta aptauja, tā ir viena no daudzajām datu ieguves metodēm, kas ir salīdzinoši ātra, ērta un viegla gan respondentiem, gan aptaujas izveidotājiem. Aptauja ir sistemātiska datu vākšanas metode no indivīda, ar jautājumu palīdzību (Mārtinsone, 2011). Šī metode nodrošina respondentu anonimitāti, mazāku iespēju nokopēt atbildi un lielāku iespējamību, ka respondents atbildēs atklāti, jo paliks anonīms. Viena no šīs metodes priekšrocībām ir iespēja iegūt precīzus un detalizētus datus no respondentiem. Aptaujā varbūt divu veidu jautājumi – ar atbilžu variantiem, kas nodrošina kvantitatīvo izpēti un atvērtie jautājumi, kas nodrošina kvalitatīvo pētījuma izpēti (Singleton, Straits, 2009).

4.2. Iegūto pētījuma rezultātu apkopojums un analīze

Gandrīz puse no respondentiem ir vecuma grupā 18-25, kas parāda to, cik jauni pedagogi strādā pirmsskolas izglītības iestādēs. Otrs lielākais skaits, kas ir 9 respondenti ir vecuma grupā 35-45 un vecuma grupā 45-55 arī tik pat, 4 respondenti ir vecuma grupā 25-35 un tikai 3 respondenti ir vecuma grupā 55-65 un nav neviens respondents pildījis aptauju, kurš būtu bijis vecuma grupā 65 un vairāk. (Sk. 4.2.1.attēls)

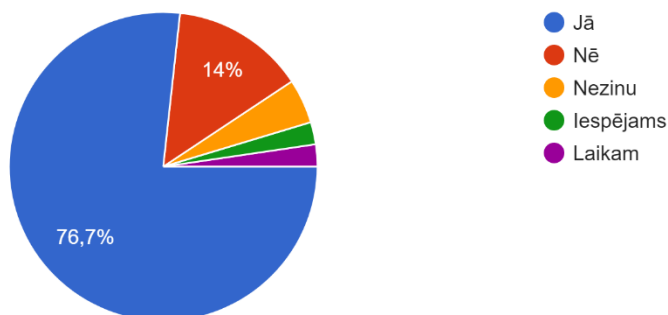
43 atbildes

4.2.1.attēls. "Respondentu vecums"

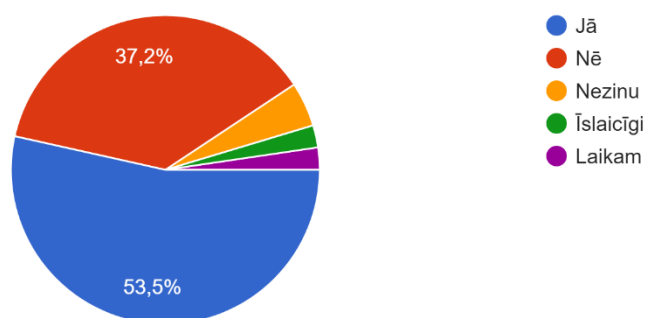
Respondentu sniegtās atbildes uz **pirmo jautājumu** "Vai pirmsskolā pastāv mobings?" Lielākā daļa jeb 33 respondents, no 43 respondentu skaita, ir atbildējuši, ka pastāv. 6 respondenti uzskata, ka nepastāv mobings pirmsskolā, 2 nezina vai pastāv un vēl 2 atbildējuši, ka iespējams pastāv. Pēc šīs diagrammas varam secināt, ka lielākoties pirmsskolas izglītības iestādēs mobings pastāv vai arī pedagogiem nav sanācis veiksmīgi mobingu atšķirt no pārējām, ikdienišķām situācijām, piemēram, konflikta, agresijas u.c. (Sk. 4.2.2. attēls)

43 atbildes

4.2.2.attēls. "Vai mobings pastāv pirmsskolā?"

Respondentu sniegtās atbildes uz **otro jautājumu** “Vai viņi savā pedagoģiskajā pieredzē ir sastapušies ar mobingu bērnu vidū?” Lielākā daļa no visiem respondentiem ir atbildējusi ar “Jā”, tie ir 23 pedagogi (ieskaitot tos, kuri ir atbildējuši ar laikam un īslaicīgi, jo tas nozīmē, ka ir sastapušies) no 43. 16 respondenti no visiem ir atbildējuši, ka nav saskārušies ar mobingu savā pedagoģiskajā pieredzē. Mans pieņēmums ir, ka šiem pedagogiem ir pārāk maza pedagoģiskā pieredze vai arī viņi nav pievērsuši pastiprinātu uzmanību mobingam un noturējuši to par vienkāršu konfliktsituāciju. Un 3 pedagogi no visiem nezina vai ir sastapušies. No tā visa var secināt, ka lielākā daļa ir sastapusies ar mobingu, bet daļai no aptaujātajiem pedagogiem trūkst pieredzes, lai par to spriestu. (Sk. 4.2.3.attēls)

4.2.3.attēls. “Vai pedagogi ir sastapušies ar mobingu bērnu vidū savā pedagoģiskajā pieredzē?”

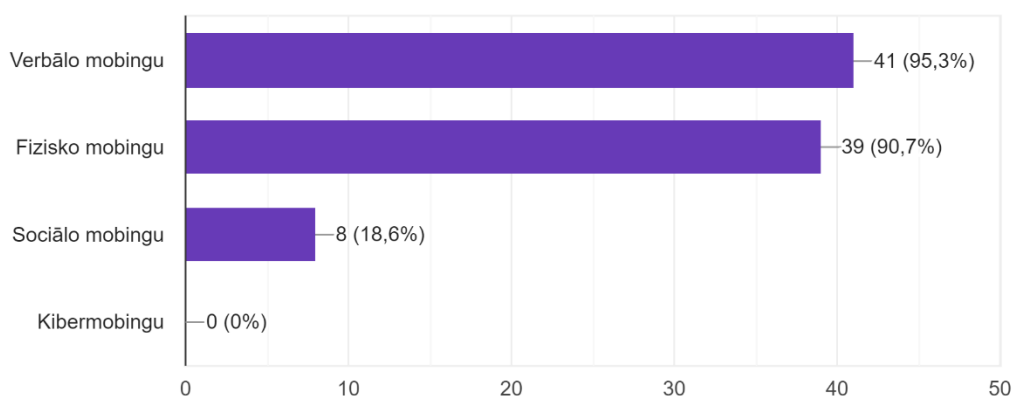
Trešais jautājums “Ja uz iepriekšējo jautājumu atbildējāt ar jā, tad, lūdzu, aprakstiet mobinga situāciju un kā jūs rīkojāties redzot to savā grupā?” izrieta no otrā jautājuma atbildes, respektīvi, ja uz iepriekšējo jautājumu atbildēja ar “Jā”, tad uz šo arī bija jāsniedz atbilde.

Šajā jautājuma atbildēs pedagogi dalījās ar savām pieredzētajām mobinga situācijām un to kā rīkojās. Apkopojot visas sniegtās atbildes, kas ir 24, varu secināt, ka lielākā daļa pedagogi sākumā situāciju mēģina risināt ar sarunu palīdzību, veicot pārrunas ar varmāku. Ja tas nelīdz tiek iesaistīti vecāki. Pēc respondentu sniegtajām atbildēm varu minēt, ka mobings pirmsskolā pastāv ārējā izskata atšķirības dēļ, piemēram, cita ādas krāsa vai īsu matu dēļ meitene līdzinās puisim; mantu/lietu dēļ, piemēram, meitenes, nevēlas spēlēt ar citu meiteni, jo viņai nav jaunākās paaudzes bārbijas; un arī ģimenes turīgums, piemēram, zēni apsmej citu puisi, jo viņš nāk no nelabvēlīgas ģimenes. Protams, ir arī dažas atbildes par to, ka mobings veidojas pret bērniem, kuriem ir kaut kāda veida attīstības traucējumi, piemēram, bērnam “K” ir attīstības aizture, grupas

bērni viņu apsmej un izaicina uz agresīvu rīcību, noskaidrojot, kurš ir lielākais agresors un pedagogs veica ar viņu pārrunas un pēc laika situācija stabilizējās, bērni mierīgi spēja pastāvēt vienā grupā, bet ne draudzējās.

Ceturtajā jautājumā “Kāda veida mobingus var sastapt pirmsskolas izglītības iestādēs bērnu vidū?” varēja sniegt vairākus atbilžu variantus un izpētot grafiku (Sk. 4.2.4.attēlu) mēs redzam, ka lielākoties pastāv verbālais un fiziskais, bet daži respondenti uzskata, ka pirmsskolā pastāv arī sociālais mobings. Verbālais mobings tiek minēts visvairāk, 41 reizi un fiziskais mobings ir minēts 39 reizes. Daži pedagogi ir atzīmējuši, ka arī sociālais mobings pastāv pirmsskolā, 8 reizes.

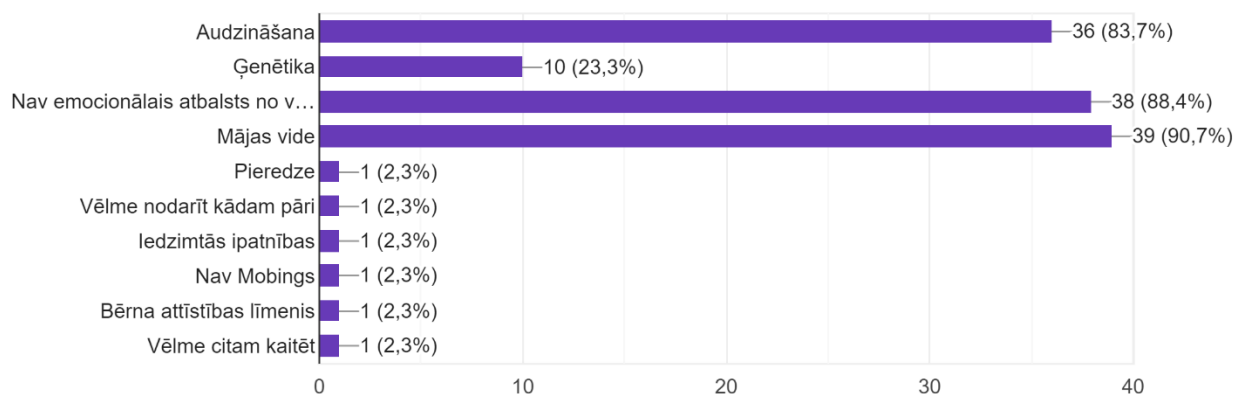
43 atbildes

4.2.4.attēls. “Kāda veida mobingus var sastapt pirmsskolas izglītības iestādēs bērnu vidū?”

Piektais jautājums “Kas ietekmē varmāka veidošanos bērņā?”, šajā jautājumā bija iespēja norādīt vairākas atbildes. Pēc grafika (Sk. 4.2.5. attēls) mēs varam noteikt, ka visbiežākie iemesli varmāka veidošanai bērņā ir mājas vide, tātad apstākļi/vide, kurā bērns aug; nav emocionālais atbalsts no vecākiem – vecāki ir vienaldzīgi un nesniedz pietiekamu mīlestību savam bērnam; audzināšana ir kā trešais biežāk minētais iemesls. Kopumā varu norādīt to, ka varmāka izveidošanos nosaka vecāki, vecāku attieksmē, audzināšanas silts, mājas vide, respektīvi to ietekmē tas, kas bērnam ir vistuvākais. 10 reizes respondenti ir atzīmējuši arī ģenētiku, bet pēc izanalizētajiem pētījumiem, autore apgalvo, ka nav zinātnisku pierādījumu tam, ka ģenētika ietekmētu varmāka veidošanos bērņā.

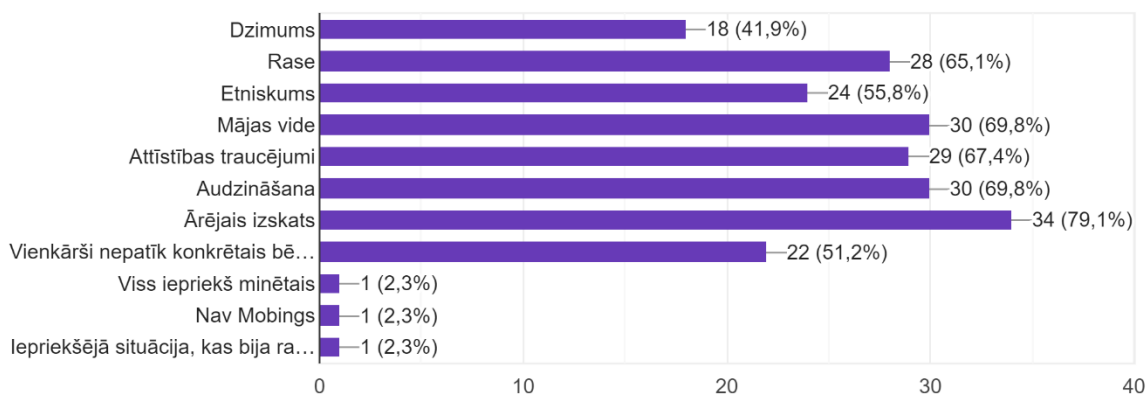
43 atbildes

4.2.5.attēls. "Kas ietekmē varmāka veidošanos bērnos?"

Sestajam jautājumam "Kas, jūsu prāt, ietekmē mobinga upura izvēli?" bija iespējami vairāki atbilžu varianti. Visbiežāk minētā, mobinga upura izvēli, ir tieši šis ārējais izskats (34 reizes), kas arī bija viens no iemesliem ko pedagogi minēja trešā jautājuma atbildēs. Otrs biežākais (30 reizes) ir audzināšana un mājas vide, trešais (29 reizes) – attīstības traucējumi, ceturtajā vietā rase, tika atzīmēti 28 reizes. Pēc tam tiek minēts etniskums (24 reizes) un pēc viņa vienkārši nepatika pret konkrēto bērnu (22 reizes) un 18 reizes ir minēta dzimuma ietekme. Var secināt, ka ārējais izskats ir viens no noteicošākajiem iemesliem, kāpēc konkrētais bērns kļūst par mobinga upuri. (Sk. 4.2.6. attēls)

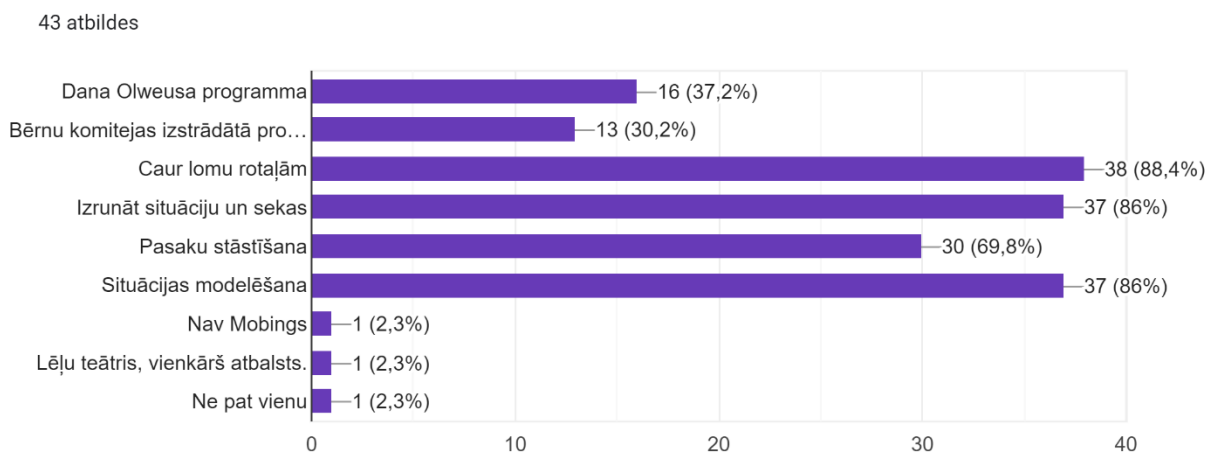
43 atbildes

4.2.6.attēls. "Kas, jūsu prāt, ietekmē mobinga upura izvēli?"

Septītais jautājums "Kādas mobinga novēršanas programmas vai metodes jūs zināt?" tika izveidots ar mērķi, lai noskaidrot kādas programmas zin un kādas metodes pedagogi pielieto

mobinga mazināšanai vai novēršanai. Visvairāk respondenti ir atzīmējuši, ka izmanto šādas metodes - lomu rotaļas, lai caur tēliem parādītu kā konkrētā situācijā jūtas cilvēks; situācijas izrunāšanu, diskutēšanu par to vai tas ir pareizi un pieņemami; situācijas modelēšanu, mēs varam bērniem apstrakti pastāstīt kas notiks, ja mobinga uzbrukums turpināsies, gan ieskicējot to kā tas ietekmē upuri, gan varmāku un pasaku stāstīšanu, tiek izmantota reti. Bet no piedāvātajām atbalsta programmām mobinga mazināšanai visvairāk zināmā ir Dana Olweusa programma. (Sk. 4.2.7. attēls)

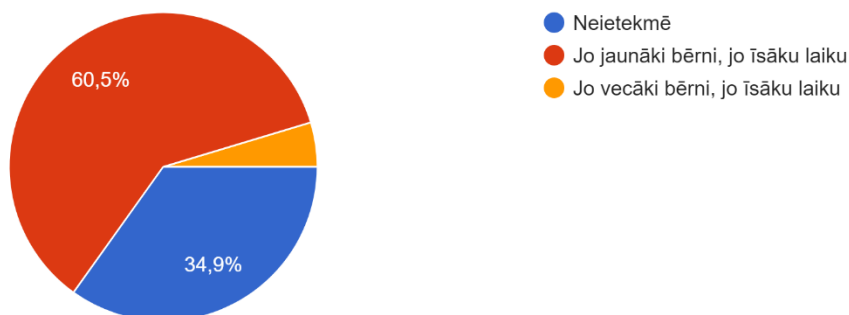
4.2.7.attēls. “Kādas mobinga novēršanas programmas vai metodes jūs zināt?”

Astotais jautājums bija atvērtā tipa jautājums “Kādas ir sekas tam, ja pedagogs mobingu neievēro un nenovērš laicīgi?” Šajā jautājumā respondentu atbildes iedalījās divās daļās – vieni, kuri atbildēja, ka mobings turpināsies arī varmākam augot un otri bija tie, kuri runāja par veselības, garīgajām un psiholoģiskajām problēmām. Noteikti var piekrist abiem atbilžu veidiem, jo tik tiešām, ja mobingu neievēro un nenovērš, varmāks sapratīs, ka pieaugušais nereaģē uz viņa darbībām un uzskatīs tās par normālām un pieņemamām. Un otrs – par veselības problēmām – jo, ja mobings netiek novērsts uzreiz, bērniem gan viņu vecumā, gan vēlāk var būt veselības problēmas, problēmas komunicēt un socializēties. Bērnam zūd vēlme nākt uz pirmsskolas izglītības iestādi, darboties un spēlēties. Viņš zaudē motivāciju mācīties, attīstība un izaugsme slīd uz leju, var pavisam apstāties. Kā arī bērns kļūst trauksmaināks, bēdīgāks, viņam krītas pašvērtējums un emocionālais stāvoklis pasliktinās. Kopumā pasliktinās grupas mikroklimats. Aptuveni šādas atbildes sniedza pedagogi uz šo jautājumu.

Devītajam jautājumam “Kā bērnu vecums ietekmē mobinga ilgumu grupiņā?” bija tikai viena pareizā atbilde un tā bija “jo jaunāki bērni, jo īsāku laiku pastāv mobings”. Grafikā redzam,

ka lielākā daļa respondentu (26) ir atzīmējuši tieši šo atbildi, kas ir labi, jo tātad pedagogiem ir zināšanas par mobingu pirmsskolās. 15 respondenti ir atbildējuši, ka vecums neietekmē un tikai 2 respondenti ir atzīmējuši atbildi “jo vecāks bērns, jo īsāku laiku”. Izpētot teorijas un ārzemju pētījumus autore var pamatot atbildi – jo jaunāks bērns, jo īsāku laiku ir mobings, tāpēc ka jaunākiem bērniem ātrāk apnīk, viņiem zūd pacietība vai paliek garlaicīgi, jo nekas nemainās. (Sk. 4.2.8. attēlu)

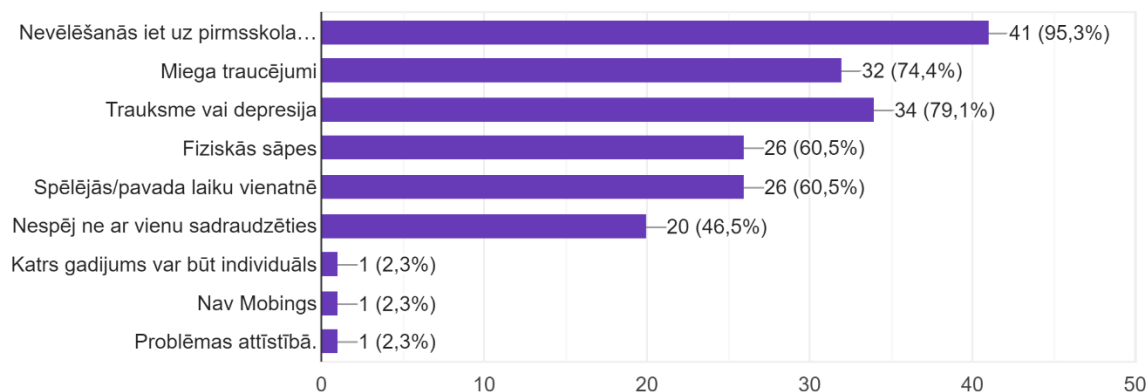
43 atbildes

4.2.8.attēls. “Kā bērnu vecums ietekmē mobinga ilgumu grupiņā?”

Desmitajā jautājumā “Kādas ir pazīmes bērnam, kurš cieš no mobinga?” bija iespēja norādīt vairākus atbilžu variantus. Kā visbiežākā pazīme tika minēta nevēlēšanās iet uz pirmsskolas izglītības iestādi (41 reizes), otrā pazīme ir trauksme vai depresija (34 reizes), trešā visvairāk minētā ir miega traucējumi (32 reizi), 26 reizes ir minētas divas pazīmes – fiziskās sāpes (kur ietilpst galvas sāpes, vēdera sāpes u.t.t.) un pavada laiku vienatnē. Un 20 reizes tiek minēta pazīme, ka bērns nespēj ne ar vienu sadraudzēties. Tātad šīs ir tās lietas, pēc, kurām mēs varam spriest un secināt vai bērns tiek pakļauts mobingam. Ļoti patīkami ir redzēt to, ka principā visi aptaujātie pedagogi zin šīs pazīmes un spēj tās saskatīt bērnā. (Sk. 4.2.9. attēlu)

43 atbildes

4.2.9.attēls. "Kādas ir pazīmes bērnam, kurš cieš no mobinga?"

Vienpadsmitais jautājums bija situācijas jautājums "Pirmsskolas izglītības iestādes 6-7 gadu vecā grupiņā mācās 19 bērni, bērns "A" izceļas pārējo vidū ar to, ka nāk no mazturīgas ģimenes. Par cik šāda vecuma bērni māc rakstīt un lasīt, bērnam "A" ikdienu grupiņā ir smaga. Pārējie bērni patstāvīgi verbāli uzbrūk ar tekstiem "Tu esi bomzis", "Tu smirdi" u.tml. Kā jūs rīkotos šādā situācijā, aprakstiet darbības?"

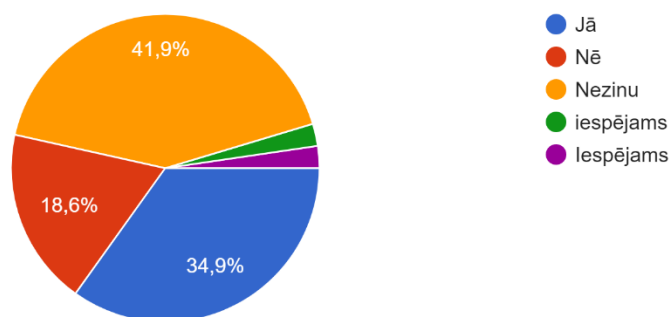
Uz šo jautājumu atbildes sniedza visi 43 respondenti, ar ieteikumiem kā atrisināt šāda veida mobingu. Autore atzīmēs ieteikumus, kuri vairākkārt atkārtojās:

- Pārrunas ar varmāku par to, ka mēs katrs esam citādāks un atšķirīgs;
- Atbalstīt "A" bērnu;
- Veikt pārrunas gan ar upura, gan varmāka vecākiem;
- Ar dažādām metodēm bērnus informēt par to cik mobings ir slikts un kaitīgs otram bērnam;
- Attīstītu/mācītu empātiju pret bērniem, pieņemt atšķirīgo;
- Piktogrammu izlikšana grupā, grupas noteikumi, kuri aizliedz otram darīt pāri;
- Paceltu higiēnas jautājumu sarunā ar upura vecākiem;
- Situāciju modelēšana, lai veidotos sapratne par to, ka bērns nav vainīgs pie tā, ka nāk no mazturīgas ģimenes;
- Mēģinātu pievērst bērnu uzmanību kam citai, lai viņi neturpinātu verbālo uzbrukumu;
- Varbūt vajag formas, kuras nodrošina pirmsskolas izglītības iestāde.

Ir pedagogi, kuri uzskata, ka šī nav mobinga situācija un ir pedagogi, kuri savu atbildi ir snieguši ļoti nepieņemami, piemēram, nolamātu vai nopērtu bērnus varmākus un šo “A” bērnu nomazgātu.

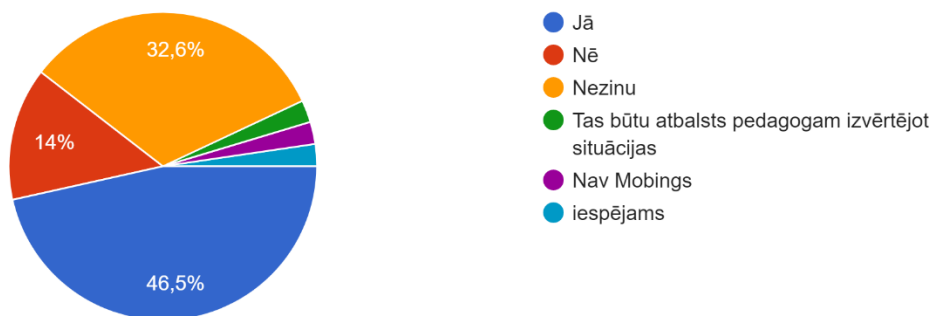
Uz **divpadsmito jautājumu** “Vai iekļaujošā izglītība palielinās mobinga veidošanos pirmsskolas izglītības iestādēs?” atbildes sk. 4.2.10.attēlā. 18 respondenti uz šo jautājumu ir atbildējuši ar nezinu, 15 respondenti atbildējuši ar “Jā”, 8 – ar “Nē” un 2 ir ierakstījuši atbildi, ka iespējams palielinās. Šis grafiks atspoguļo to, ka gandrīz puse no aptaujātajiem pedagogiem nezina ko gaidīt no iekļaujošās izglītības.

43 atbildes

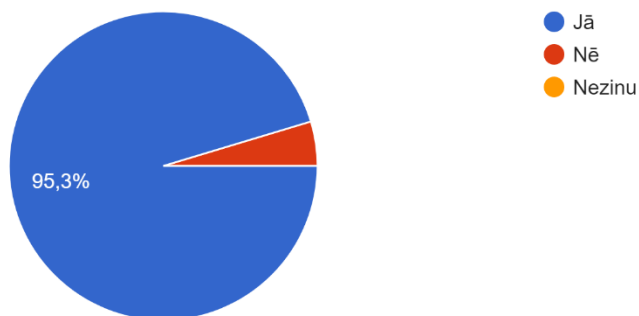
4.2.10.attēls "Vai iekļaujošā izglītība palielinās mobinga veidošanos pirmsskolas izglītības iestādēs?"

Trīspadsmitā jautājuma “Vai, jūsu prāt, sociālā pedagoga klātbūtne mazinātu mobingu pirmsskolas izglītības iestādē?” grafiks parāda to, ka gandrīz puse no respondentiem (20 aptaujātie) uzskata, ka sociālais pedagogs palīdzēs mazināt vai novērst mobingu pirmsskolas izglītības iestādē. 14 respondenti nezina vai sociālais pedagogs spēs kā palīdzēt. Un 6 respondenti uzskata, ka sociālā pedagoga klātbūtne nemazinās mobingu pirmsskolas izglītības iestādēs. (Sk. 4.2.11. attēls)

4.2.11.attēls. *“Vai, jūsu prāt, sociālā pedagoga klātbūtne mazinātu mobingu pirmsskolas izglītības iestādē?”*

Četrpadsmitā jautājuma “Vai pasaules notikumi var atstāt iespaidu uz mobinga veidošanos pirmsskolā? (Piemēram, karš Ukrainā)” atbildēs lielākā daļa respondentu ir snieguši atbildi “Jā”. (Sk. 4.2.12.attēlu) Kas nozīmē to, ka viņi uzskata, ka pasaules notikumi var ietekmēt mobinga veidošanos. Var tikai spriest, ka daļa pedagogu ar to šobrīd arī strādā, lai mobingu novērstu un tas neveidotos etnisku iemeslu dēļ.

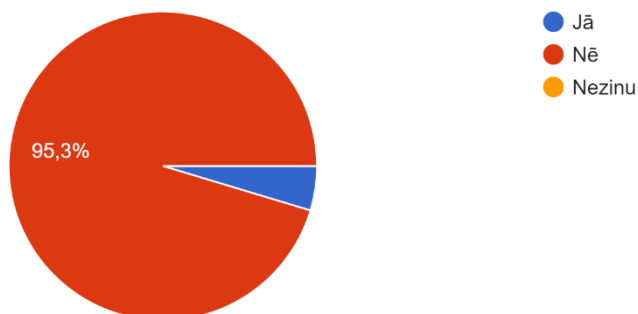

4.2.12.attēls. *“Vai pasaules notikumi var atstāt iespaidu uz mobinga veidošanos pirmsskolā?”*

Piecpadsmitā jautājuma “Vai varmāka atbalstītājus var uzskatīt līdzvainīgus mobingā?” grafikā var redzēt respondentu atbildes (sk. 4.2.13.attēlu). Lielākā daļa pedagogu uzskata, ka varmāka atbalstītājus nevar uzskatīt par līdzvainīgiem. Šajā brīdī autore vēlas iebilst, jo

pamatojoties teorētiskās daļas analīzei atbalstītāji arī ir līdzvainīgi, jo mobinga brīdī viņi nemainīja savu nostāju, kaut gan varēja to darīt. Tātad līdzvainīgs ir jebkurš, kurš redz mobingu, bet neko nedara, lai to novērstu.

43 atbildes

4.2.13.attēls. “Vai varmāka atbalstītājus var uzskatīt līdzvainīgus mobingā?”

Sešpadsmitais jautājums ir atvērtā tipa jautājums, kur respondentiem jāsniedz savs viedoklis par to ar ko mobings atšķirās no agresijas. Pedagogi šajā jautājumā ir devuši šādas atbildes – mobings un agresija ir viens un tas pats; agresija ir vienreizēja darbība, bet mobings ilgstoša un atkārtota darbība; mobings ir agresija, bet ne visa agresija ir mobings; mobings ir vērsts pret vienu cilvēku, agresija var būt pret vairākiem; agresija ir skaļa, mobings kluss; agresija noris emociju vai impulsu vadīta, bet mobings ir ar nodomu vērsts u.t.m.l.

Kā mēs varam redzēt no respondentu sniegtajām atbildēm, pedagogi domā salīdzinoši vienādi. Un pedagogiem ir ieskats tajā ar ko mobings atšķirās no agresijas, tad mēs varam spriest, ka pedagogs spēs laicīgi pamanīt grupā veidojošos mobingu pret konkrēto bērnu un novērst to.

Septiņpadsmitais jautājums ir atvērtā tipa jautājums par to, ko pedagogi iesaka darīt, lai mazinātu mobingu pirmsskolas izglītības iestādēs. Autore apkopoja vairākus aptaujāto pedagogu ieteikumus:

- Iesaistīt speciālistus (sociālo pedagogu, psihologu);
- Vairāk veidot grupu vai pāru darbus, lai bērniem ir iespēja sadarboties ar visiem grupas bērniem;
- Daudz runāt un diskutēt par šo tēmu, izglītojot gan pedagogus, gan vecākus;
- Mazināt bērnu skaitu grupā, lai pedagogam būtu vieglāk darboties un mācīt bērnus, kā arī paši bērni justos vieglāk un labāk;

- Vizuālo metožu pielietošana, lai bērnam notetikumi kā drīkst un kā nedrīkst uzvesties nosēžas zemapziņā;
- Formas pirmsskolas izglītības iestādēs, lai visi bērni būtu vienādi un nebūtu iespēja apcelt vai veidot mobingu tikai bērna ārējā izskata dēļ;
- Pielietot dažādas metodes, lai bērniem veidotu sapratni un cieņu pret atšķirīgo, kā arī iemācīt būt solidāram.

Secinājumi un priekšlikumi

Secinājumi

1. Pirmsskolas vecuma bērni izglītības iestādēs saskarās ar mobingu, un to apstiprina gan teorētiski izpētītie materiāli un ārzemju pētījumi, gan arī autores veiktais pētījums apstiprina to, ka mobings pastāv pirmsskolas vecuma bērnu vidū.
2. Lielākā daļa pedagogu savā pedagoģiskajā pieredzē ir sasapušies ar mobingu vismaz vienu reizi. Tiekas ir sastapušies spēja mobingu novērst ļoti laicīgi neielaižot to darbības. Tas parāda to cik svarīgi ir pamanīt katru mazāko detaļu, lai bērnam nebūtu problēmas vēlāk.
3. Pētījums dati liecina, ka pirmsskolā visvairāk ir sastopams fiziskais un verbālais mobings. Autore secina, ka tas ir tāpēc, ka šādos veidos pirmsskolas vecuma bērniem ir vieglāk izteikties un izpausties, gan nepatīk, gan patīku.
4. IZanalizējot ārzemju pētījumus un veicot pētījumu darba ietvaros, var secināt, ka ir tikai trīs iemesli kāpēc bērnam veidojas varmāks – audzināšana, vecāku emocionālā atbalsta trūkums un apkārtējā vide, tai skaitā vide, kurā bērns aug un uzturās.
5. Iemesli, kāpēc bērns kļūst par mobinga upuri, var būt daudz un dažādi. Protams, populārākais Latvijas pirmsskolas izglītības iestādēs ir ārējais izskats, jo tas sevī iever daudzas pazīmes.
6. Latvijā pirmsskolas pedagogi mobinga novēršanai izmanto dažāda veida metodes, galvenokārt lomu rotaļas, situāciju modelēšanu un pārrunas vai diskusijas par mobinga tēmu. Mobinga novēršanas programmas Latvijā nav plaši pazīstamas, pieļauju, ka tīri valodas dēļ un tādēļ, ka lielākā daļa šāda veida programmas ir domātas skolām. Bet pirmsskolas mobinga novēršanai nav izstrādātu konkrētu, universālu programmu. Tomēr daļa pedagogu ir informēti par šādām mobinga novēršanas programmām.
7. Mobinga atstātās sekas uz bērnu var nepamanīt uzreiz, bet tas nenozīmē, ka tādas nebūs. Sekas var parādīties vēlāk – skolā vai pieaugušo vecumā. Mobings nebeigsies un turpināsies arī varmāka bērnam augot, ja pedagogs nebūs pamanījis un novērsis tā veidošanos.
8. Mobinga lomu ilgumu ietekmē bērna vecums. Tātad, jo jaunāki bērni, jo mobinga upura un varmāka lomu tie saglabā īsāku laika periodu.
9. Bērns maina savu uzvedību, ja viņš tiek pakļauts mobingam. Tas notiek ar konkrētām pazīmēm – zudusi vēlme iet uz mācību iestādi, trauksme vai depresija, bērns jūtas vientuļi un arī pavada laiku viens, nespēj vairs mierīgi nogulēt visu nakti.

10. Liela daļa aptaujāto pedagogu ir informēti par to kā mobings izskatās un kā rīkoties mobinga situācijās. Tas liecina, ka bērnu darbībām un uzvedībai pedagogi pievērš uzmanību un mobings tiktu novērsts.
11. Pedagogi ir izteikuši vēlmi pēc tā, lai pirmsskolas izglītības iestādēs būtu speciālisti, pie kuriem vērsties, tad ja veidojas mobings grupā. Tas sniegtu pedagogam atbalstu un spētu palīdzēt novērst mobingu jau pašā saknē.
12. Ļoti daudzi pedagogi jauc mobingu ar agresiju, tāpēc bieži vien mobinga darbības tiek uzskatītas par agresiju. Šāda iemesla dēļ mobingu nav iespējams noteikt laicīgi un tas netiek risināts kā mobings, bet gan kā konflikts.

Priekšlikumi

1. Galvenais ieteikums būtu vairāk par mobingu izglītot tieši pirmsskolas pedagogus, jo tā ir aizvien augstoša problēma. Lai pedagogs spētu saskatīt mobinga veidošanos, vēl pirms tas ir sācis veidoties, novēršot situāciju jau pašā saknē.
2. Nodrošināt visām pirmsskolas izglītības iestādēm Latvijā pieejamu sociālo pedagogu vai psihologu, kurš spēs strādāt ar bērniem, risināt mobinga un netikai mobinga situācijas. Sniegs profesionālu atbalstu un padomu mobingā iesaistītajiem.
3. Izveidot mobinga novēršanas programmu pirmsskolām Latvijā, tā, lai šī programma darbotos, būtu viegli pieejama tieši mūsu pedagogiem.
4. Varbūt ir vērts apsvērt pirmsskolas izglītības iestādēs ieviest formu nēsāšanu, lai bērni neizceltos ārējā izskata dēļ. Ja visiem būs vienāds apģērbs, tad jau zudīs viens no galvenajiem iemesliem mobinga veidošanai. Formas būtu jānodrošina izglītības iestādei vai pašvaldībai.
5. Ir svarīgi sekot līdzi tam, lai bērnam kopumā attīstītos visas prasmes, jo, ja attīstība nenotiek vai bremsējas, tas var kļūt par iemeslu mobingam no vienaudžu puses. Lai pedagogs spētu pilnvērtīgi sekot katra bērna attīstībai līdzi, autores priekšlikums būtu samazināt bērnu skaitu grupā.
6. Pedagoģa palīga izglītošana, lai tiktu nodrošināta pilnvērtīga pedagoģiskā palīdzība pirmsskolas pedagogam. Lai palīgs ir informēts bērna attīstības un vecuma īpatnībās, un pareizo darbību/metodu lietošanā.
7. Nenovērtēt par zemu mobinga esamību pirmsskolās, jo tā sekas ietekmē bērnus visu dzīvi. Tas var neapstāties pirmsskolā, bet turpināties arī skolā, universitātē, darbā un ģimenē. Jo lielākā daļa cilvēku, kuriem ir konkrētas komunikācijas problēmas, tieši pirmsskolas vecumā ir cietuši no mobinga.

Terminu skaidrojumi

1. Reaktīvā agresija – agresīva uzvedība kā reakcija uz provokāciju.
2. Proaktīva agresija – agresīva uzvedība noteiktu mērķu sasniegšanai bez provokācijas.
3. Relacionārā agresija – netieša agresija jeb mobings, kuras mērķis ir sabojāt attiecības vai sociālo statusu neiesaistoties fiziskās darbībās.
4. Kolerācija ir mērījums, kas parāda divu vai vairāku mainīgo saistību.
5. Pirmsoperacionālais periods – bērnu kognitīvā attīstība no 2 līdz 7 gadiem, spēja domāt un reaģēt uz simboliem, atdarināšana, iztēle u.c.
6. Ēriksona psihosociālā attīstības teorija – dažādos vēsturiskos periodos un atšķirīgās sociokultūrās cilvēka izaugšanai ir pamatplāns, tas realizējas pa stadijām nemainīgā secībā. Ēriksonam ir astoņas šādas stadijas.
7. Autonomija – bērns, kurš ir sasniedzis neatkarību.
8. Pirmskonvenciocija – līmenis, kurā bērna moralitāte tiek kontrolēta ar ārējiem apstākļiem, bērns pieņem un tic noteikumiem, kurus ir nostādījuši pieaugušie.
9. Orientēšanās uz paklausību un sodīšanu – kad bērns izvairās no noteikumu neievērošanas, lai nesaņemtu sodu vai izvairītos no sekām.
10. Naivs hedonisms (Instrumentālais orientācijas posms) – tā ir indivīda vai grupējuma tendence pildīt kādu uzdevumu pēc, kura izpildīšanas būs apbalvojums.
11. Viktimizācija – process, kas cilvēkus pārvērš par nozieguma upuriem un šī procesa rezultātas var attiekties gan uz vienu cilvēku, gan vairākiem cilvēkiem.
12. Prosociālās prasmes – prasme dalīties, prasme būt izpalīdzīgam, piemīt augsts empātijas līmenis un piemīt solidaritāte.
13. Sociālās problēmrisināšanas prasmes – prasmes atrisināt konfliktu/strīdu ar citu cilvēku.

Pateicība

Lielu pateicību izsaku savai bakalaura darba vadītājai Gunai Svencei par atsaucību, pacietību un vērtīgiem pamatiem. Kā arī pateicība metodiķei Inetai Būdniecei par atsaucību, sapratni un pretīm nākšanu. Visiem pārējiem, kas palīdzēja ar tehniskiem un metodiskiem padomiem arī izsaku pateicību!

Literatūras saraksts

1. Centrs Dardedze, (2015) *Kas ir mobings? Teorētiskais pamatojums* Pieejams: http://www.dzimba.lv/lielas_dzives_skola/mobings.php Pēdējo reizi skatīts 20.05.22.
2. Ūdris, R. (2022) *Mobings* Rīga: Nacionālā enciklopēdija Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/93089-mobings> Pēdējo reizi skatīts 12.04.22.
3. Positive Action Staff. (2021) *What Is Social Bullying and How to Prevent It?* Retrieved from: <https://www.positiveaction.net/blog/social-bullying> Pēdējo reizi skatīts 11.04.22.
4. Golubina, V. (2007) *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: SIA Izglītības solī
5. Positive Action Staff. (2021) *How to Prevent and Stop Cyberbullying in Schools: 6 Effective Ways*. Retrieved from: <https://www.positiveaction.net/cyberbullying-prevention> Pēdējo reizi skatīts 20.04.22.
6. Klemsonas universitāte. (2022) *Olweus bullying prevention programme*. Retrieved from: <https://olweus.sites.clemson.edu/index.php> Pēdējo reizi skatīts 17.05.22.
7. *Preschool bullying: helping your child* (2021) Retrieved from: <https://raisingchildren.net.au/preschoolers/behaviour/bullying/preschool-bullying-helping> Pēdējo reizi skatīts 26.04.22.
8. ASV Department of Health & Human Services. (2021) *What is bullying?* Retrieved from: <https://www.stopbullying.gov/bullying/what-is-bullying> Pēdējo reizi skatīts 22.04.22.
9. Positive Action Staff. (2021) *What Is Physical Bullying and How to Prevent It?* Retrieved from: <https://www.positiveaction.net/blog/physical-bullying> Pēdējo reizi skatīts 03.05.22.
10. Humphrey, L. (2013) *Presschool bullying: Does it exist, what does it look like and what can be done?* Retrieved from Sophia, the St. Catherine University repository website: https://sophia.stkate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1194&context=msw_papers Pēdējo reizi skatīts 05.05.22.
11. Positive Action Staff. (2020) *What is Verbal Bullying & How to Prevent It?* Retrieved from: <https://www.positiveaction.net/blog/verbal-bullying#effects> Pēdējo reizi skatīts 05.05.22.

12. Бочавер А.А (2019) *Травля в детском коллективе: установки и возможности учителей*. Pieejams: <https://mobbingu.net/articles/detail/714/> Pēdējo reizi skatīts 22.04.22.
13. Randoha, A. & Vītola, D. (2016) Teorija praksei mūsdienu sabiedrības izglītībā. RPIVA 9.starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums *Pirmsskolas vecuma bērnu sociālo prasmju pilnveide pedagoģiskajā procesā*, Rīga: RPIVA 206. – 214.lpp. Pieejams: http://www.imanta.lu.lv/pdf/9_konferences_raksti.pdf Pēdējo reizi skatīts 19.05.22.
14. Dorothy L. Espelage & Susan M. Swearer (2004) *Bullying in American schools: A social-ecological perspective on prevention and intervention*, chapter 8 (Grāmata pieejama tiešsaistē angļu valodā) https://books.google.lv/books?hl=lv&lr=&id=fqmPAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA141&dq=does+gender+affect+bullying+in+preschool&ots=CR6uzyRqak&sig=TJMopd9SoXJOqT2YZCl8OpPmxL4&redir_esc=y#v=onepage&q=does%20gender%20affect%20bullying%20in%20preschool&f=false) Pēdējo reizi skatīts 17.05.22.
15. Ntouka, A. (2017) Detecting Non Verbal and Vocal Expressions of Bullying in Kindergarten. *International Journal of Criminology and Sociology*. Rakstu apkopojums, Vol 6, 178.-182.p Retrieved from: <https://pdfs.semanticscholar.org/2e6d/c9c6c45e4a0915c5ceed89a842591b753fcf.pdf> Pēdējo reizi skatīts 3.05.2022.
16. Krieviņš, R. (07.04.2022.) *Eksperti brīdina par iespējamu etnisko mobingu skolās*. Pieejams: <https://zinas.tv3.lv/latvija/sabiedriba/eksperti-bridina-par-iespejamu-entisko-mobingu-skolas/> Pēdējo reizi skatīts 13.05.22
17. N. Azid, A. H. Busthami Nur, R. Md-Ali, T. T. Kiong (2022) Stop bullying! Does gender influence bullying and bully victims? *International Scientific Electronic Journal* Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/359380837_Stop_bullying_Does_gender_influence_bullying_and_bully_victims Pēdējo reizi skatīts 12.05.22

18. Pastare, M. (04.02.2020) *Bosings jeb psiholoģiskais terors darbā. Kā rīkoties?* Raksts. Pieejams: <https://www.la.lv/bosings-darba-ka-rikoties> Pēdējo reizi skatīts 02.05.22
19. Autoru kolektīvs. (2020) *Iekļaujošā izglītība bērniem ar speciālām vajadzībām Latvijā*. Rīga: Latvijas Republikas Saeima. Pieejams: https://www.saeima.lv/petijumi/Ieklaujosa_izglitiba_berniem_spec_vajadzibam_Latvi_ja.pdf Pēdējo reizi skatīts 02.05.22.
20. Mārupes novada Dome. (2012-2014) *Iekļaujošā izglītības mums apkārt*. Pieejams: https://www.marupe.lv/sites/default/files/inline-files/Ieklaujosa-izglitiba_buklets_2014.pdf Pēdējo reizi skatīts 20.05.22.
21. Richardson, D. & Fen Hiu, C. (2018) *Bullying: a global challenge requires a global measure*. Innocenti working papers. Retrieved from: <https://www.unicef-irc.org/article/1867-bullying-a-global-challenge-requires-a-global-measure.html> Pēdējo reizi skatīts 21.05.22.
22. KMK kinderzimmer GmbH & Co. (2022) *Mobbing im Kindergarten. Auweia!* Retrieved from: <https://www.kita-kinderzimmer.de/ratgeber/mobbing-im-kindergarten-auweia/> Pēdējo reizi skatīts 8.05.22.
23. ECETP (2018)[Bullying in the Preschool Years] “New York State Office of Children and Family Services“ Retrieved from: <https://youtu.be/W8k6hpooFvg> Pēdējo reizi skatīts 01.05.22.
24. Gordon, Sh. (2021) *The Long-Lasting Effects of Bullying*. Retrieved from: <https://www.verywellfamily.com/bullying-impact-4157338> Pēdējo reizi skatīts 10.05.22.
25. ASV Department of Health & Human Services. (2018) *Consequences of Bullying*. Retrieved from: <https://www.stopbullying.gov/resources/research-resources/consequences-of-bullying> Pēdējo reizi skatīts 18.05.22.
26. Dzintere, D & Stangaine, I (2005) *Rotaļa – Bērna dzīves veids*. Rīga: RaKa

27. Mārtinsone, K. (2011). *Ievads pētniecībā: stratēģijas, dizaini, metodes*. Rīga: Izdevniecība „Raka”
28. Singleton R. A., Straits B. C. (2009). *Approaches to social research*. New York: Oxford University Press.
29. Adlers, A. (2001) *Individuālpsiholoģija skolā*. Rīga: Zvaigzne ABC, 175 lpp.
30. Nīmante, D. (2007) Iekļaušanās iespējas vispārīgizglītojošā Latvijas skolā bērniem ar speciālām un īpašām vajadzībām//*LU raksti. Pedagoģija un skolotāju izglītība*. 715. sējums. Rīga: LU, 101. – 113. lpp.
31. Donegan, R. (2012) *Bullying and Cyberbullying: History, Statistics, Law, Prevention and Analysis*. Strategic Communication Elon University. Retrieved from: <https://eloncdn.blob.core.windows.net/eu3/sites/153/2017/06/04DoneganEJSpring12.pdf> Pēdējo reizi skatīts 17.05.22.
32. Skola2030 (2019) *Iekļaujošā izglītība*. Pieejams: <https://www.skola2030.lv/lv/istenosana/macibu-pieejiba/ieklausos-izglitiba> Pēdējo reizi skatīts 16.05.22.
33. Committee for Children. (2021) *The Case for a Holistic Approach to Social-Emotional Learning*. Retrieved from: <https://cfccdn.blob.core.windows.net/static/pdf/committee-for-children-the-case-for-a-holistic-approach-to-social-emotional-learning.pdf> Pēdējo reizi skatīts 15.05.2022.
34. Poudžiunas, I. (2011) *Promocijas darbs Dusmas un agresija vardarbību pārcietušiem jauniešiem un dusmu pārvaldīšanas programmas efektivitāte*. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/4672/20585-Inta_Poudziunas_2011.pdf Pēdējo reizi skatīts 20.05.22.
35. Course Hero, Inc. *Kohlberg's Stages of Moral Development*. (2022) Pieejams: <https://www.coursehero.com/study-guides/teachereducationx92x1/kohlbergs-stages-of-moral-development/> Pēdējo reizi skatīts 13.05.2022.
36. Pieejams: <https://lv.thpanorama.com/articles/psicologa-educativa/la-teora-de-desarrollo-moral-de-kohlberg-y-sus-3-etapas.html> Pēdējo reizi skatīts 18.05.2022.

Pielikums

Pielikums nr.1

Pielikums nr.2

Aptaujas jautājumi

1. Vai pirmsskolā pastāv mobings?
 - Jā
 - Nē
 - Nezinu
2. Vai jūs savā pedagoģiskajā pieredzē esat sastapies ar mobingu bērnu vidū?
 - Jā
 - Nē
 - Nezinu
3. *Ja uz iepriekšējo jautājumu atbildējāt ar jā. Kā jūs rīkojāties redzot mobinga situāciju savā grupā?*
 - Brīva komentēšana
4. Kāda veida mobingus var sastapt pirmsskolas izglītības iestādēs bērnu vidū?
 - Verbālo mobingu
 - Fizisko mobingu
 - Sociālo mobingu

- Kibermobingu
5. Kas ietekmē varmāka veidošanos bērņā? (*Varmāks ir tas bērns, kurš veido mobingu pret kādu*)
 - Audzināšana
 - Ģenētika
 - Nav emocionālais atbalsts no vecākiem
 - Mājas vide
 6. Kas, jūsu prāt, ietekmē mobinga upura izvēli?
 - Dzimums
 - Rase
 - Etniskums
 - Mājas vide
 - Attīstības traucējumi
 - Audzināšana
 - Ārējais izskats
 - Vienkārši nepatīk konkrētais bērns
 7. Kādas mobinga novēršanas programmas jūs zināt?
 - Dana Olweusa programma
 - Bērnu komitejas izstrādātā programma "Otrais solis"
 - Cita _____
 8. Kādas ir sekas tam, ja pedagogs mobingu neievēro un nenovērš laicīgi?
 - Brīva komentēšana
 9. Pirmsskolas izglītības iestādes 5-6 gadu vecā grupiņā mācās 19 bērni, bērns "A" izceļas pārējo vidū ar to, ka nāk no mazturīgas ģimenes. Par cik šāda vecuma bērni māc rakstīt un lasīt, bērnam "A" ikdienu grupiņā ir smaga. Pārējie bērni patstāvīgi skapītī ievieto lapiņas ar uzrakstiem "Tu esi bomzis", "Tu smirdi" u.t.m.l. Kā jūs rīkotos šādā situācijā, aprakstiet darbības?
 - Brīva komentēšana
 10. Kā bērnu vecums ietekmē mobinga ilgumu grupiņā?
 - Neietekmē
 - Jo jaunāki bērni, jo īsāku laiku
 - Jo vecāki bērni, jo īsāku laiku
 11. Kādas ir pazīmes bērnam, kurš cieš no mobinga?
 - Nevēlēšanās iet uz pirmsskolas izglītības iestādi
 - Miega traucējumi
 - Trauksme vai depresija
 - Fiziskās sāpes
 - Spēlējās/pavada laiku vienatnē
 - Nespēj ne ar vienu sadraudzēties
 12. Vai iekļaujošā izglītība palielinās mobinga veidošanos pirmsskolas izglītības iestādēs?
 - Jā
 - Nē
 - Nezinu
 - Cits _____

13. Vai, jūsu prāt, sociālā pedagoga klātbūtne mazinātu mobingu pirmsskolas izglītības iestādē?
- Jā
 - Nē
 - Nezinu
 - Cits _____
14. Vai pasaules notikumi var atstāt iespaidu uz mobinga veidošanos pirmsskolā? (Piemēram, karš Ukrainā)
- Jā
 - Nē
 - Nezinu
 - Cits _____
15. Vai varmāka atbalstītājus var uzskatīt līdzvainīgus mobingā?
- Jā
 - Nē
 - Nezinu
 - Cits _____
16. Kāda ir atšķirība starp agresiju un mobingu?
- Brīva komentēšana
17. Kādi būtu jūsu ieteikumi mobinga mazināšanai pirmsskolas vecuma bērnu vidū?
- Brīva komentēšana